

KÁLNOKI IZIDOR
(VULPES)

FÜST ÉS HAMU

LEVÉLTÖREDÉKEK A DOHÁNYRÓL ÉS A DOHÁNYZÓKRÓL

AZ ATHENAEUM R. T. KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2021
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár Digitális Tartalomfejlesztési és -szolgáltatási Osztálya
ISBN 978-963-417-492-9 (online)
MEK-21142

TARTALOM

ELSŐ LEVÉL

Mi is az a dohány?

MÁSODIK LEVÉL

A füst

HARMADIK LEVÉL

A pipa

NEGYEDIK LEVÉL

Gyujtsunk egy szivarra

ÖTÖDIK LEVÉL

A trafikban

HATODIK LEVÉL

Akik szivart adnak és akik szivart kapnak

HETEDIK LEVÉL

A politikai szivar

NYOLCADIK LEVÉL

A britanika

KILENCEDIK LEVÉL

A portorikó

TIZEDIK LEVÉL

A Virginia

TIZENEGYEDIK LEVÉL

A havanna

TIZENKETTEDIK LEVÉL

Furcsa szivarok

TIZENHARMADIK LEVÉL

Az első szivar

TIZENNEGYEDIK LEVÉL

Az utolsó szivar

TIZENÖTÖDIK LEVÉL

A szivar fájdalom-csillapító

TIZENHATODIK LEVÉL

Ha mindig lett volna szivar

TIZENHETEDIK LEVÉL

Ha ma se volna szivar

TIZENNYOLCADIK LEVÉL

A szivar a menyországban

TIZENKILENCEDIK LEVÉL

A cigaretta

HUSZADIK LEVÉL

Mennyit ér egy cigaretta?

HUSZONEGYEDIK LEVÉL

Dohányos asszonyok

HUSZONKETTEDIK LEVÉL

A burnót

HUSZONHARMADIK LEVÉL

Bucsuzó

ELSŐ LEVÉL

Mi is az a dohány?

Nagyot nevettem a leveleden, kedves kis hugoskám. Hát igazán tegnapról mára nagy lány lett a kis lánykából? Hosszu ruhád is van, bálozni is fogsz az idén és már voltál is egy »tánckoszoruban« és a mama akkor azt mondta, hogy már a férjhezmenésre is szabad gondolkodnod és hogy a férfinál nem az a fő, hogy ki táncol jobban, hanem hogy kiből válik a jó férj...

No, ezzel nagy gondot zuditott a fejedre az édes mama. Hogy kiből válik a jó férj? Miről lehet ezt megismerni?

Persze, megkérdezted fütől-fától. Mert magadnak csak egyetlen biztos ismertetőjeled volt. Hogy kis, kunkorodott fekete bajsza legyen.

A nénikéd, akihez elsőnek fordultál bizalommal, azt kívánta, hogy a jövődöbelid ne legyen ivós ember, ne legyen kártyás, ne legyen cigányos és ne legyen dohányos. A nénikék mind ilyen kvartettet hegedülnek.

Az utóbbi nem fért a fejedbe, ugy-e? Mért ne legyen dohányos? A papa is dohányzik, a bácsi is, a plébános is, a zsidó árendás, a püspök, aki bérmált, a tanító, aki nevelt, a kocsis, aki sétálni vitt, az ispán, aki a jószágot dirigálja. Hát ez mind rossz ember?...

A néni erre azt felelte, hogy:

- A dohányzás kész veszedelem. Először is pénzt eszik, amit a családtól von meg. Azután egészséget eszik, mert a szervezetre ártalmas. Azután időt is eszik, amit a férj a feleségétől rabol el. Ha az urad pipás ember, rendesen elrontja az étvágyát a sok füsttel és akkor téged zaklat, hogy rossz az étel. A szobád éjjel-nappal mindig füstös lesz és bűdös. A kárpitok romlanak, a függönyök feketék lesznek. Az egész házad teli lesz hamuval, meg bagóval és eldobott gyufaszálakkal. Füstös csókokat fogsz kapni az uradtól; rádgyújtja a házat, mert éjjel is bagózni fog és soha egy pillanatig tisztaság és friss levegő nem lesz körülötted.

A néni aztán így végezte a tanítását:

- Mindent elnézhetsz az uradnak, ha nem dohányzik. Mert a dohány a házasság megrontója.

Persze te, édes Bözsikém, a papához appelláltál. Megkérdezted tőle is, hogy mi köze a dohánynak a házassághoz.

A papa meg így felelt:

- Sok köze van, édes leányom. A dohányzás a férfiasság jele. Aki nem dohányzik, nem egész ember. Vagy nyápic és nem mer szivarozni, vagy egyéb (s akkor okvetlenül gonoszabb) szenvedélyei vannak. Ne válaszs más vőlegényt, csak olyat, aki dohányos.

Erre te a doktor urat is megkérdezted. A doktor pedig ezt mondta:

- Ezen kérdésben általánosnak mondható azon vélemény, hogy a dohány kártékony növény. Határozottan ártalmas a szervezetre a bennefoglalt mérges anyag folytán, amely nikotinnak nevezetik és gyakran komplikált betegség előidézőjévé lehet. Ámde minden ártalmas a világon, gyermekem, ha orvosi szempontból tekintjük az ügyeket. Az étel is árt, ha sok, vagy romlott; az ital is ártalmas szertelen adagokban; a levegő is ártalmas, ha nagyon éles, avagy nagyon fülledt; sőt a szerelem is ártalmas, ha igen nagy. Egészségi okokból nem szabadna se a szobában maradni, mert a szobalevegő veszedelmes; se a levegőre kijárni, mert a levegő tele van bacillusokkal és miazmákkal. Nem szabad ülni és nem szabad járni és nem szabad feküdni. Egészségi okokból enni nem szabad és koplalni se; inni nem és szomjazni nem; nem

szabad ölelkezni és csókolózni, nem szabad kezet fogni; nem szabad se szeretni, se gyűlölni, se örülni, se haragudni. Semmit se szabad orvosi szempontból. Ha tehát mint orvost kérdez engem, gyermekem, akkor a dohányzást eltiltom. Ha azonban mint embert kérdez, akkor a dohányzást megengedem.

És a doktor bácsi rágyújtott egy szivarra.

A plébános ur természetesen kenetesen beszélt hozzád:

- Az Isten teremtette a dohány palántáit is, gyermekem. És amit az Isten alkotott, mindennek megvan a célja, haszna és jó oldala. Ennek okáért add csak ide, kis lányom, a pipámat onnét az asztalról. Én már nehezen járok az öreg lábaimmal.

A mama felelt legkülönösebben:

- Ha uborkasalátát csinálok, az egyik felére paprikát szórok, a másikra borsot. Mert olyik ember paprikával szereti az uborkasalátát, olyik meg borssal.

- Hát te melyikből eszel?

- Én nem eszem uborkasalátát...

Mindezekből nem lettél okos, kis Bözsikém. És most én mondjam el neked, hogy mi is az a dohány, mi a dohányzás? Meséljem el neked, mi köze van a dohányzásnak az élethez, az emberekhez, a viszonyokhoz, az érzésekhez? Változtat-e a dohányzás az embereken és dolgokon? Hogyan lehet a füstből és hamuból a lélekre és a szívre következtetni?

Nagy leckét adtál, kis hugom. Mert nem mese az gyermek, hogy igenis, annak a füstnek és hamunak, amit az ember gondtalan perceiben, vagy komoly óráiban lenyel, vagy elszív, nagyon sok köze van a lélekhez, a szívhez, az érzésekhez, a gondolatokhoz, a kedélyhez. Abból, hogy valaki dohányzik-e, vagy nem, persze még nem következik, hogy jó ember-e, vagy rossz; nemesszívü, vagy lelketlen; férjnek való-e, vagy agglegénynek. A férj sokkal régibb intézmény, mint a dohány, és a szív érzései és a lélek gondolatai is jóval megelőzték a Nicotiana Tabacum Linné nevezetű növény szivását és használatát. De azért mégis csak van köze a dohánynak a férji állapothoz is. Meg mindenhez a világon; az érzésekhez, a gondolatokhoz, a cselekedetekhez. Csak ki kell olvasni a füstből és hamuból, ami benne van.

Megpróbálom megirogatni neked, kis hugom, mi is az a dohány és a dohányzás. Hogy milyenek a pipás emberek, a szivarosok és a cigarettások. Hogy mi köze a belsőnek ahhoz, hogy ki mit szív; hogyan szívja; mikor dohányzik és mennyit; hogyan kínál szivart és hogyan fogadja el. Aprólékos megfigyelések lesznek a szivarról és a szivarozókról és talán hébe-korba jut az eszembe valami kis történetke is. Mert a füst és hamu ezt is meghozza.

Hogy vőlegényt hoz-e majd ez a levelezés, nem nagyon bizom benne. Ebből a szempontból talán célirányosabb volna valamelyik szomszéd-birtokos fiával csevegni...

Egyelőre ölel szerető bácsikád.

MÁSODIK LEVÉL

A füst

- Ugyan mi jó lehet abban, ha valaki egy csutakot elől meggyújt és hátul szivja a füstjét? A füstön nem lehet kellemes semmi. A füst mar, kesernyés az ize és rossz a szaga. A füst a szemet égeti, az ajkat fölmarja, a gyomrot émelyíti, az orrot irritálja.

Bizonyosan a nénikéd adta be neked ezeket a kifogásokat, kedves Bözsikém. És a nénikédnek bizonyos mértékig igaza is van.

Láttál-e már kis lányka embert, aki először eszik életében osztrigát? Az osztrigára ránézni is förtelem annak, aki nem szokott osztrigát enni. Egy csuf kagyló, s abban valami rettenetes nyálka. Bizony azt először lenyelni csak behunyt szemmel lehet. S akkor is megrázkódik az ember, s nagy vágyat érez rá, hogy most egy zsebkendőt nyeljen le utána. Hogy is akadhatott ember a világon, aki kitalálta, hogy az osztriga finom és jó? Micsoda rettenetességeket kellett annak végigkóstolni?

Még egy példát mondok neked Bözsikém, bár tudom, hogy az édes mama megharagszik érte, ha megtudja. Tudod, hogy mi az a csók? Hát persze hogy tudod, hisz a papa minden nap megcsókol, meg a mama is, meg a néni és egy egész csomó rokon és asszonyvendég. És ebből te azt gondolod, hogy tudod, mi a csók, mint a hogy abból, hogy a papa pipájától prüszkölsz, azt hiszed, hogy a füstről is tudod, hogy minemü dolog legyen.

Hej, pedig ha valaki az ajkát odanyomja a fehér homlokodra, a hamvas orczádra, vagy a cseresznyeajkaidra, dehogy is csók az még. Az igaz csók se nem az ajké, se nem a homloké, se az arcé, se a hajé. Az igaz csók az egész testé és egész léleké. Minden iz, minden ideg, minden csöpp vér, minden érzék csókol és csókoltatik. A szem csókol a nézésével, az ajk a tapadásával, a test a simulásával, a kéz a szorításával, a vér a pezsgésével. Egy egész világ van egyetlen csókban és az egész világ a csókból keletkezett.

Ha a mamádnak ezt megmondod, én bizony letagadom, hogy tőlem hallottad. Mert én nem is a csókról akarok veled csevegni, hanem a füstről, amely nem egyéb, mint a dohányos ember csókja, amit az étellel vált. Ez is csak egy ostoba ajakmozdulat. A szánkba veszünk valami csövet, vagy rudat és szivjuk és fujjuk. Bolondság. Pedig minden pórus, minden iz, minden csöpp vér velünk élvez. Az ajak nem marást érez, hanem isteni izt. Az orr az illatban kéjeleg, a vér mozgásnak indul, s a szem gyönyörködve kíséri a kavargó füstkarikákat.

Lásd, édes hugocskám, a szivaros ember sohase dohányzik sötétben. Mert ő neki látnia is kell a füstöt. Ezzel is úgy vagyunk, mint a csókkal. Az asszony behunyja a szemét csók közben (ő a nem dohányos), a férfi nyitva tartja. Miért? Mert ő látni akarja a füst kavargását: azt, hogy a csók nemcsak neki gyönyörűség. Én még sohasem láttam vakon született embert, aki szenvedélyes pipás lett volna.

Hogy mi a füst a dohányos embernek, erre elmondok neked egy történetet. Illaván jártam valamikor régen. No, nem mint rab, csak mint néző. A fegyházdirektor mutogatta meg a belső berendezést.

Nagyszerűen borzalmas dolog az ilyen hatalmas fegyház édes hugom. Száz gyilkos, nem kevesebb rabló, gonoszok leggonoszabbjai együtt. Sötét arcok, lehorgasztott fejek, sunyi nézés, az alázatosság és megtörtség köntösébe öltözött gonoszság sok száz és száz példányban.

Végignézttem valamennyit. Hoszter Fülöpöt, a várpalotai kilencszeres rablógyilkost, aki honvéd-zubbonyokat varrt gépen, és Savanyu Jóskát, a Dunántul rémét, aki dikicscsel

dolgozta a bőrt bakkancscsá. A legtisztességesebb gyilkos ur is legalább husz esztendőre volt itt lakat alatt.

Egyik-másik gyilkossal szóba is ereszkedtem. Azokkal a szokásos kérdésekkel zaklattam őket, amiket mások is elmondanak ilyenkor. Jó-e az egészsége, milyen a táplálék, vigan folyik-e a munka, mikor üt a szabadulás órája?

A gyilkos urak tisztességtudóan feleltek. Kurtán, udvariasan. Az egyik (akiről a direktor azt mondta, hogy a legjobb viseletű rab) beszédes is volt nagyon.

- Hát jó volna uram minden. A koszt is jó, a bánás is. Aztán keresünk is. Csak egy hiányzik.

- No mi az? Hátha segíthetek. Pesten kijárom kendnek a feltételes szabadságot. Nem lesz nehéz, mert a direktor ur is pártolja.

A gyilkos a vállát rázta:

- Nem sokat érek vele uram. Ha kikerülök, talán inkább baj, mint szerencse. Ki tudja, hogy találom az asszonyt? Hátha mással adta össze magát azóta? Meg aztán ki vesz engem szolgálatba? Senki. Sose bajlódják a tekintetes ur a kiszabadításommal.

S most szépen odasomfordált a fülem mellé s úgy sugta:

- Hanem ha nekem adja azt a szivarvéget, aki a kezében van, az isten is megáldja érte...

Egy fél szivar. Ez volt a vágya, akinek nem volt szabadsága, szerelme, nyugalma, boldogsága, nyugodt lelke, csendes álma. Egy fél szivart kért.

Ugy-e elhiszed nekem édes Bözsikém, hogy nagy dolog a füst annak, aki tudja, hogy mi a füst.

De nem kell azért Illavára menned, hogy megtanuld, mi a füst, csak nézd az embereket, akik körülöttes járnak-kelnek. Az ebéd arra való, hogy jobban essék utána a szivar. A fekete kávé azért iszszák, mert közben különös gyönyörűség füstölni.

Figyeld meg az ebéd-vendégeiteket. Ugy a harmadik, negyedik fogás táján elkezdenek fészkelődni, jobbra-balra néznek, immel-ámmal esznek és a tekintetük valami különös módon szegeződik a háziasszonyra. Izegnek-mozognak a helyükön, türelmetlenek, szótalanok, figyelmetlenek a szomszédnő iránt. Ezek már füstre éhesek.

Az író komoran jár föl-alá a szobájában. Nem tud belekezdeni a novellába. Semmi se jut az eszébe. Toporzékol, ugrál. Felhörpint egy-egy konyakot. Fölveszi meg újra ledobja az ujságot. Leheveredik a dívánra és újra felugrik. Aztán rágyújt egy szivarra. A karikák kavarognak a levegőben. És leül és ír. A füstben nemcsak vágyak vannak és kívánságok, hanem gondolatok és érzések is.

Ne érts félre édes hugocskám. Nem a füstől akarok én neked dithyrambust zengeni. A füst csakugyan semmi. Jön, elmúlik. Sokaknak kellemetlen is. A fehér függönyöket gyorsan piszkítja. A finnyás orrot csiklandozza. Meg szaga van.

Ne legyen tehát a vágyad, hogy minden áron dohányos embernek légy a felesége. Aki dohányzik, még nagy gazember is lehet. A füst még semmiféle rossz emberből nem csinált jó embert.

De ha a vőlegényed vagy a kérő dohányos és azt mondja, hogy a te kedvedért lemond a dohányról és a füstől, akkor lökd ki az ajtón. Mert vagy megszegi az ígéretét s akkor megcsal téged, vagy megtartja az ígéretét és akkor - még jobban megcsal téged. Ha el tudja hagyni az első szeretőjét, bizonyosan el tudja hagyni a másodikat is.

HARMADIK LEVÉL

A pipa

Amin a dohányzás nagy idők előtt kezdődött, azon végzik most az öreg urak: a pipán. Ezen ne csudálkozzál, kedves Bözsikém. Az öreg urak nagyon sok dologgal vannak úgy, hogy visszatérnek a kezdethez. Szóval tejbe rizst esznek és pipát szívnak.

Egyébként a pipa nagyon kiment a divatból. Főképp a városokban. Nem azért, mintha rosszabb volna a szivárnál, vagy cigarettánál; dehogy is azért; de mert nagyon körülményes és kényelmetlen. Ki járhat-kelhet napestig a városban egy-két pipával, pipaszurkálóval, lenyomóval, kostökökkel a zsebében?

A pipázáshoz ezeken a különféle szerszámokon kívül is kell egynémelyes dolog. Például nyugalom, kényelem, gondtalanság, tágas karosszék. Ha a körutakon pipás emberek járkálnának, minden utcasarkon elgázolna egy-két embert a villamos. Mert a pipás embernek a legfőbb gondja a világon a pipája. Hogy szelel-e, bőven ereszt-e a füstöt és nem serceg-e benne a bagó? Nagyobb ügyek ezek, édes hugom, mint a köruti forgalom akadálytalan lebonyolítása.

Ahogy veszendőnek indul a pipázás, sok nagy nemzeti sajátosság pusztul ki lassacskán. Hát ilyen nagy dolog például a pipatórium. Maholnap már nem tudja az ifjuság, hogy egész sereg emlék, tradíció, családi büszkeség, valóságos história fűződött a pipa-gyűjteményekhez.

Egy-egy nagy ősi familia pipatóriuma kincseket ért. Anyagiakban is, de erkölcsiekben még inkább. Sorban állottak a pipák drága állványokon, mint valami hercegnél az ősök képei. És a legtöbb pipához fűződött valami nagy emlék. Az egyikből a család őse pipázott, a másikkól Bercsényi generális, a harmadikból legalább egy erdélyi fejedelem. Petőfi-pipák, Tompa-pipák, Arany-pipák minden irodalomkedvelő családnál találhatóak voltak. Ha a verseiket nem is tudta könyv nélkül a magyar ember és a könyveiket nem is állította a polcára, de a pipák közül megkerített egyet-kettőt. Mert a költészetet is csak meg kell becsülni.

Hallottad-e, gyermekem, hogy valamikor egyszer Simonyi óbester, a legvitézebb huszár, kiverte a pipáját a Napoleon császár trónusán? Hogyne hallottad volna, hiszen darabot is irtak róla a Magyar Színházba. No hát, Simonyi óbesternek ez a hires pipája legalább száz példányban megvolt a magyar pipatóriumokban. Többen szívtak már Simonyi-pipából becsületes, finánc-nem-látta dohányt, mint ahányan elsőnek tüzték ki Budavár falára a lobogót. Pedig ilyenek is sokan valának nagyon.

Már most gondold el, kis lánykám: a dohány is jó, a pipázás különösen jó; de micsoda élvezet lehet olyan pipából dohányozni, akit a legvitézebb huszár vert ki Napoleon trónusán; vagy akiből Bercsényi generális füstölt a majthényi csata előtt, avagy akiből Deák Ferenc pipázott, miközben a husvéti cikkelyét szerkesztette!...

A pipázásnak a dohányszíváson kívül is van nagy gyönyörűsége. A pipa kiszívása. Hidd el, édes Bözsikém, az se utolsó dolog, ha valaki derék embert nevel a fiából. Ha megfigyeli napról-napra, esztendőről-esztendőre, hogy nő, fejlődik, erősödik, okosodik. Hogyan gyarapodik az egészsége, a férfiassága, a tudása, a jelleme. Nagy dolog ez, Bözsikém. Apránként beojsz egy gyermeklélekbe tudást, akaratot, hazafiasságot, jellemet, nőtiszteletet, önfeláldozást, bátorságot...

De egy tajtékpipa célirányos kiszívása valamivel mégis csak több. Itt a lélektelen anyagot kell formálni, fejleszteni, tökéletesíteni, idealizálni. Ha csak egyszer is félig szívja ki a dohányos a pipáját, már meg van rontva az egész művelet. Vagy aki nagysietve füstöl, vagy nagyon

lomhán, annak se lesz soha tökéletes tajtékipipája. Turós lesz a pipa. És egy turós pipa talán a legnagyobb szegénynek közül való.

Aki ma még pipázik, nagyon hamar osztályokba foglalható. A paraszt pipázik jó debreceni pipából, mert úgy szokta meg, aztán mert a pipa olcsó. Odahaza pipázik minden öreg ur, meg a földbirtokos, a plébános, a vadászember és a filozófus. (De már az utcán ezek is cigárával járnak.) Pipázik még a német student hagyományból és a matróz. Ez nem hagyományból, hanem matrózpipából pipázik, mert ez neki kényelmes, olcsó és a fedett pipája nem jelent tűzveszedelmet.

Csak egy baja van a pipának, kis lánykám, amit neked bajos elmagyarázni. A jó pipás olyan, mint a rossz képviselő: köpköd. Ezért nem való a pipa utcára, se társaságba, se szalónba, se emberek közt forgó férfiak szájába.

Ámbár viszont sokan éppen azért pipáztatnak, hogy jókat köpködhessenek. Azt hiszik, hogy ez hozzátartozik az egészséghez. Ezek csinálhatták az adomát a török szultán pipázásáról.

- Hogy - úgy mondja - jó dolga van a török szultánnak, amikor pipázik. Körülötte a sok csibukdzsi, aki urának szolgálatjára áll. Az egyik hozza a csibukot, a másik megtörni jó, finom dohánynyal, a harmadik meggyújtja, a negyedik fogja, az ötödik szívja...

- No és a szultán? Mit csinál a szultán?

- Annak semmi dolga sincs. Az ur. Az csak köpköd...

No semmi ez kis hugom. Csak külsősége a pipázásnak. A lényege az, hogy a pipás ember többnyire jó ember. Azért lesz-e jó emberré, mert pipázik, vagy azért pipázik-e, mert jó ember, azt nem tudom megmondani, de azt tudom, mert tapasztaltam, a pipás ember se nem hirtelen haragu, se nem rosszindulatu, se nem döllyfös, se nem akadémikodó, se nem embertelen. Rendesen csendes, higgadt, filozófáló elméjű, jóindulatu, barátságos, emberséges. A német költő azt mondja, hogy ahol dalolnak, ott telepedjél meg, mert a rossz embereknek nincs nótájuk. Pedig a legtöbb gézengúz nótás ember. Talán azért is volt nálunk régebben, hogy aki valami nagy rosszat cselekedett, azt megnótázták.

De a pipás emberek közt nem akad gonosztévő. Ezért nem bolondság az, hogy az indiánusok pipával kötötték meg a békét. A pipának a kavargó füstje nyugalomra int, békességre tanít és szelidséget áraszt. A jó otthonnak, a csendes megelégedésnek, a békés nyugalomnak, a megengesztelő szeretetnek a jele a pipa gomolygó füstje.

Ha nem is mindjárt, de a harmadik csemete keresztelő-napján pipával ajándékozd meg az uradat.

No de addig még sokat elfüstölgetünk...

NEGYEDIK LEVÉL

Gyujtsunk egy szivarra

Előbb rágyujtok édes Bözsikém. S ne hidd, hogy ez valami kicsi dolog. Ó nem. A rágyujtás szerfölött körülményes eljárás és kiváló gondot igényel. Szeretném, ha látnád.

A szivart az ember szép lassan veszi ki a tárcájából. Óvatosan, mint minden törékeny jószágot s mint az olyan dolgot, amit szeretünk. Aki a szivarjával szemben nem szeretettel bánik, képes a feleségét is megverni. Meg is nézegeti az ember jobbról, balról, felül, alul. Ha nem így cselekszik, alighanem kérges szívű, erőszakos ember. Olyanhoz ne menj feleségül. Olyanhoz se, aki, amikor kikapja a zsebéből a szivart, hamar leharapja a végét, a szájába csapja és meggyujtja. Az ilyen ember valószínűleg kapzsi, mohó, élvezetvágyó és falánk. Az ilyen ember gyorsan eszik, gyorsan beszél és gyorsan felejtí a kötelességeit.

A szivart tehát megnézi az ember, megforgatja és azután gondosan elvágja a végét. Se kicsit, se nagyot ne vágjunk le a szivarból. Aki nagyon apró darabot vág le, fogadni mernék, hogy gazdag és takarékos, de egy kicsit zsugori és önző. Aki meg belevág a szivarjába, mint egy kannibál, csak olyan ember lehet, aki minden szoknya után futkos. Ez állhatatlan és mohó.

Kipróbálhatod ezeket az urakat alkalomadtán egy-egy pohár pezsgővel is. Aki csak elcsipi a szivar végét, az a pezsgős pohárból is csak félkortyokat szürcsöl, de minden pillanatban a pohár után nyulkál. Aki nagyot vág a szivarból, az az egész pohár pezsgőt lehajtja egyszerre.

No most meggyujtom a szivart. Gyujtóval. Se a más szivarjáról, se gyertyáról, se lámpásról nem veszek tüzet. A gyertya hozzáérhet a szivarhoz s akkor vége az élvezetnek; a fidibusz pedig kellemetlen szagu. A gyujtó lángja fölött megforgatom a szivart, hogy mindenik oldalán egyformán jól égjen.

És most végre tele tüdővel teszem az első szippantást. A füstöt fölfelé fujom és nézek utána.

Karikák kavarognak a magasba. Egy-egy kis felhő, amely huzódik odébb, az ablak vagy az ajtó felé. Egyre kisebb lesz és szürkébb. Azután elvész egészen. És akkor küldöm utána a másodikat.

Ugyan mi nézni való van azon az ostoba füstön? A füst mindég füst. Egyforma. Szürke és kavargó. Holnap is olyan lesz, mint tegnap volt.

ÉN mégis azt mondom neked, Bözsikém, hogy a hány nagyon okos embert láttam, jóformán mindnek kellett a füst az okosságához.

Szilágyi Dezsővel, a legokosabb magyarral, aki valaha beszélt, észrevehette, hogy aczélkék szeme mindig a beszélőn csüngött. A szivarja a kezében volt, el is felejtette szívni. De amikor elhallgatott a beszélő, a szájába kapta a szivarját. Négyet-ötöt szitt rajta hirtelen. Egészen beleburkolózott a szivarja füstfelhőjébe. Mintha semmi egyéb gondja nem volna, mint eltemetni magát és környezetét a füstbe.

Mikor pedig eloszlott a felhő, mosolygós arccal körülnézett és elkezdett beszélni. Ilyenkor gyöngyök peregtek az ajkáról: a bölcsesség és a szellem ragyogó gyöngyei. Szédített, kápráztatott.

Mikszáth Kálmánt még aligha látta ember szivar nélkül. De csak úgy szopogatta, szájából eregette a füstjét. De mielőtt beszélni kezdett vagy irogatni, olyan füstfelhőt csinált, hogy hatalmas kékes-szürke felhő kavargott a levegőben, ami nemcsak arra volt jó, hogy őt magát eltakarja (a gondolat is elhomályosított szobában születik meg, mint a gyermek), de arra is

alkalmas volt, hogy attól Mikszáth elkezdett köhögni. Gyönyörűen tudott köhögni. Szinte melódia volt a köhögésében. És elköhögött egy-két másodpercig.

De ha a köhögési roham után mondott valamit, az aztán volt valami. Az egy Mikszáth-gondolat volt. Édes Bözsikém, nagy jót tett a magyar irodalommal, aki a szivart és a köhögést feltalálta.

Ugy nézd tehát ezután a szivarozó embereket, hogy meglásd, mire jó nekik a szivar. Az egyiknek talán csak kábitó és izgató eszköz, a másiknak szórakozás, a harmadiknál szokás, a negyediknél szenvedély, mint az ital, a kártya, vagy a szerelem. Ezek csak hadd szivarozzanak maguknak. Ha egy kicsit árt is nekik a nikotin, viszont egy kicsikét használ nekik a füst. Talán az emésztésre is jó, meg egy kevésbé dezinficiáló szer is. Mindenesetre olyan szokás ezeknél a füstölés, amely olcsóbb, türethetőbb, jobb és formásabb a legtöbb más meg-rögzött szokásnál és szenvedélynél.

De nagyon sokan vannak, akik nemcsak maguknak szivaroznak. Ezek az igazi szivarosok. Ezek miatt a jó Isten áldja meg Kolumbusz Kristóf urat még haló porában is.

Még nagyon sok mondani valóm van a szivarról, édes Bözsikém. De az enyém már tövig égett. Elviszlek legközelebb a trafikba, megnézni, hogyan veszik az emberek a szivarokat.

ÖTÖDIK LEVÉL

A trafikban

Ha most itt volnál, édes Bözsikém, elvinnélek a trafikba szivart vásárolni. Mennénk-mendegélnénk a széles köruton: én kíváncsian kandikálva jobbra-balra a járókelők szemébe, te szendén lesütött fejjel, ahogy egy illedelmes vidéki leánykának dukál. És ebből a kétfajta járásból az a furcsa eredmény jönne ki, hogy te mindenkiről tudnád, aki mellettünk elhaladt, hogy fiatal volt-e vagy öreg, szőke-e vagy barna, szép-e vagy csunya, sőt az asszonyokról még azt is tudnád, hogy milyen ruha volt rajtuk, én pedig szegény fejemmel semmit se tudnék.

Hiába, így van a dolog. A szemet is nevelni kell, oktatni és kiképezni. Az egyik szem élesen figyel a dolgokra és akárhányszor nem lát semmit, a másik csak oda pislog és belát a dolgok fenekére...

Ahogy így megyünk-mendegélünk, a te okos fejed megakad majd egy dolgon:

- Hallja bácsi, most már a harmadik trafik előtt megyünk el. Ha szivart akarunk venni, mért nem veszünk szivart?
- Mert az egyik se az én trafikom. Elmegyünk még vagy három előtt s csak a negyedikbe megyünk be.

Te hamiskásan mosolyogsz.

- Tudom én nagyon jól, hogy nálunk dohánymonopólium van. A szivarokat mind az állam csináltatja s azért a szivarok egyformák. A trafikosnék és a trafikos leányok ellenben nem egyformák. Aki hat trafik mellett elmegy és a hetedikbe befordul, az nem a szivarért megy a hetedik dohányos boltba.

Nincs igazad édes Bözsikém. Az ember, különösképpen a magyar ember, szörnyen konzervatív. Rabja a szokásainak. Ha kávéházba akar menni, vagy korcsmába, akkor se fordul be az első helyiségbe, amely eléje akad. Mindég csak bizonyos korcsmába megy és a maga kávéházába. Hiába mondják neki, hogy a szomszédban jobb az étel, vagy finomabb a kávé, neki csak az kell, amit már megszokott. Akinek a felesége örökösen kozmás ételt főz, az kiköpi a jó eledelt:

- Pfuj, ennek semmi ize sincsen!

Szép trafikosné különben nincs is a világon. Már sokféle szép asszonyt és leányt láttam: cukrosboltban, delikatesz-üzletben, divatárkereskedésben, kávéházi kasszában, sőt suszternél is. Csak trafikban nem. Egyszer - vagy tiz éve - mesélték, hogy a szerviták terén van egy szép trafikos leány. De ez se volt igaz. Vagy pedig másnapra már megszökött a boltból.

Hiába, az udvarlás benne van a vérünkben és a szépet, a bájosat, a hódítót méltányoljuk és szeretjük. De a trafikban észre sem veszi az ember. A trafikban a szivar a fő. Annyira lefoglalja a figyelmet a válogatás, a keresgélés, a kiszemelés, hogy észre se vennők, hogy a trafikos kisasszonynak mosolygós arca van és ragyogó szeme.

Te azt hiszed, hogy azért mégis szép lehetne a trafikosné. Legfeljebb nem vesszük észre.

Nem így van, kis drágaságom. A szép asszony nem olyan, mint az ibolya, hogy csak az árnyékban nő. A szép asszony olyan, mint a rózsza, csak a napon virul. Azaz a szép asszony abban különbözik még mind a két virágtól, hogyha a sötétben nyílt is, kihurcolkodik a napra.

Még ha ibolyának nőtt volna is, akkor is átváltozik rózsává. A házmesterlakásokból a színpad felé, vagy cukrászboltokba, vagy kávéházi kasszákba visz az ut, de sohase a trafikba.

De most már itt vagyunk. Lépünk be. (No, ugy-e, hogy nem a trafikosné kedvéért járok ide?)

Te most oldalba böksz Bözsikém:

- Ugyan mondja már meg, hogy mit akar?

Dehogy is mondom. Mindenütt a világon megmondja az ember, hogy mért jött, csak a trafikban nem. (Pedig sehol se válogat az ember annyira, mint a trafikban.)

Aki a trafikban kér valamit, az nem igazi dohányos ember. A trafikban nem a nevéről, a ruhájáról, a haja színéről vagy a hangjáról ismerik az embert, hanem a szivarjáról. A trafikosné már tudja, amikor belépek, az ajtón, hogy trabukkó vagyok-e vagy regalitász, ötös kuba vagy Virginia.

A trafikosné ezt az osztályozást persze tapasztalásból tudja, aki tegnap ötös kubát vásárolt, ma is azt vesz, és holnap is olyat sziv. De azt hiszem, aki gyakorolja és akinek szeme van rá, már a külső megjelenésből kitalálja, kinek milyen a szivarja.

Ha az utcán még Bözsikém, gyakorolt szemmel a legtöbb emberről meg tudod mondani a foglalkozását. Nem a kéményseprőt értem vagy a kocsist, vagy a katonát vagy a villamos konduktort. Azt a gyerek is tudja. De az orvost is meg lehet különböztetni az ügyvédtől, a mérnököt a bírótól, a festőt az írótól, a bölcsészt a mészárosától, a szabót a susztértől.

A trafikosné ezt fordítva csinálja. Nem az emberekből itéli meg, hogy milyen szivart szivnak, de a szivarokból, hogy milyen emberek lehetnek.

Annak a regalitászos urnak, aki iszonyu körültekintéssel válogatta meg a szivarjait, aki alul is, fölül is megropogtatta, aki csak világos és pettyes szivarokat fogad el, mindig azt mondja, hogy »doktor ur«. Biztosra veszi róla, hogy orvos.

Ennek a prémes kabátos urnak, aki azzal köszöntött be, hogy »az enyémből adjon«, azt mondja, hogy képviselő ur. Mert aki regália mediát sziv, aki nem válogat, hanem azt fogadja el legjobbnak, amit készen eléje tesznek, nem lehet más, csak képviselő.

Ez az ur, aki végignézett három skatulya szivart, összekotorászta valamennyit, végül nem vett semmit, hanem dühösen becsapta maga után az ajtót, bizonyosan színházi kritikus.

Az a másik, az a kövér, akinek az asszony válogatás nélkül belerakott vagy tiz britannikát egy papírzacskóba, s aki még szépen meg is köszönte ő nagysága fáradságát (pedig a tiz szivar közül legalább öt nem fog szelelni) nemcsak hogy bohém színész, de még azok közül is Ujházi Ede.

Ez pedig, aki már a negyedik skatulyából válogatja ki a második regalitászt, - gyomorbajos tőkepénzes. Ha orvos volnék, egyenest odamennék hozzá, s azt mondanám neki:

- Tekintetes ur, a nyáron pedig okvetlenül menjen el Karlsbadba. Minden reggel igyék éhgyomorra három pohár sprudlit...

...Ugy-e, feltűnt neked édes Bözsikém, hogy ahány ember szivart vásárol, szinte ijesztő gondossággal, rettenetes körültekintéssel, jobb ügyhöz méltó buzgósággal válogatja össze szivarjait.

Istenem, ha minden dolgot ilyen alapos megfontolással, ilyen bölcs körültekintéssel végeznének az emberek! Bizony akkor nem volna válság a politikában, nem volna nyomor az életben, nem volna boldogtalanság a házasságban.

Tudom édesem, hogy ez az utóbbi érdekel tégedet legjobban, tehát maradjunk ennél a témánál.

Valaki szivart vásárol. Egy rongy regalitászt, ami arra való, hogy tiz percig füstöljön a szájában. Tiz trafik előtt elmegy, s befordul az ötödik utcába, a tizennyolcadik házba, mert ott kap szép világos, pettyes regalitászokat. Négy skatulyát végigturkál, hat vagy tiz szivart a kezébe vesz, nézegeti alul-felül, megropogtatja, vizsgálgatja, nincs-e eltörve, megrepedezve. (Pedig ő maga is a manipuláció közben elront egy-két szivart, s elkövette azt a neveletlenséget, hogy összefogdosta a más leendő szivarjait.) Végre talál egyet. Még egyszer meg-nézegeti. Aztán gondosan levágja. Végre rágyújt.

S ugyanaz az ember meglát az utcán, bálon, mulatságban, vagy a jégen egy csinos leányt és szonika megkéri a kezét. Hozzáköti magát egy egész életre, pedig sejtelve sincs róla, hogy mi van belől. Meg se ropogtatta, a kezébe se vette, és csak nyakig begombolva látta.

Hát igazán nehezebb és gondosabb választás a jó szivar, mint a jó feleség?

Nem, Bözsikém. Csakhogy a házasság lutri, a szivarvásár üzlet. Aki rossz házasságot kötött, annak malheurja volt, szerencsétlen fráter. Aki rossz szivarokat vásárol, az csacsi.

A szerencsétlenség végzet, az ostobaság hiba. Ezért nézik meg az emberek jobban a szivart, amit meg-, mint a leányt, akit el-vesznek.

HATODIK LEVÉL

Akik szivart adnak és akik szivart kapnak

Hát igen, kis leánykám, már csak azért is érdemes dohányossá lenni, hogy az embert megajándékozzák szivarokkal és az ember másokat is megkínálhasson szivarral. Hogy mi jobb, kérdezed, kapni vagy adni? Tudja az isten. Mindegyikben van valami kellemes és az igazi ember csak az, aki épp oly szívesen kínál szivart, mint amilyen szívesen veszi, ha őt megkínálják. Adni éppen olyan jó, mint kapni. Aki csak kapni szeret, az bizonyára kapzsi, zsugori, haszonleső; aki csak adni szeret, az talán hivalkodó, nagyképű, gögös.

Ugy gondolod, Bözsikém, hogy ezzel is úgy vagyunk, mint a csókkal. Az se valódi csók, amit adunk, az se igazi csók, amit kapunk. Csak az a csók, (hiszen olvastad bizonyosan, bár még nem neked való) amikor »mindkét szomju fél a csókot adva csókot kapni vél«.

Valahogy meg ne mutasd ezt a passzust az édes mamának, mert megtalálja cibálni az én szürke hajamat. Azaz, hogy mutasd meg mégis. Mert nincs igaza a mamának, ha megcibál. Az a jó és az a helyes, ha a kis lány vigan cseveg a csókról és pirulás nélkül hallgatja, amikor csókról beszélnek neki. Ha elszörnyed a csók szóra vagy a kezére üt a beszélőnek és duzzog, akkor már bizonyosan csókolódzott egynéhányszor az életben.

Ha férfi volnál, édes Bözsikém, és dohányt pöfékelő, azt mondanám neked, hogy figyeld meg jól az embereket, hogyan kínálnak szivart és hogyan fogadják el. Ez nagy mulatság kis leánykám és tanulságos is szerfölött.

A legtöbb ember, amikor szivart kínál, valamicske pózt belecsempész ebbe a jelentéktelen aktusba. Persze, hiszen a jótékonytságot is úgy gyakorolja a többség, hogy látszatja legyen. Aki a koldusnak az alamizsnához életbölcseégeket mond és jó tanácsokat is osztogat, az a szivart is kommentálva kínálja. Nagy gondossággal nyújtja át a tárcáját és beszél hozzá:

- A jobb oldalon speciálítások vannak. Kitűnő fajta. Tudtommal kivülem csak Ypsilanti herceg tartja, mert az is ért a szivarokhoz, a kópé. Kóstolja meg, nagyon fog ízleni. S meglássa, egy-két esztendő múlva az egész mágnes-világ ezeket fogja szívni.

Azután hozzáteszi könnyedén:

- Akkor majd kutathatok valami újfajta után.

Igen sokan szó nélkül nyújtják át a tárcájukat. Ezeknek viszont az arcuk beszél. A szemük jóformán odatapad a kezedhez, amikor a szivarok felé nyulsz. Lesik, hogy merre téved az ujjad.

Ilyenkor bizonyos, hogy többféle szivar van a tárcában. Vendégeknek való is, meg - jó is. S a gazda találgatja, mint a háziasszony, amikor a pecsenyéstálat körülhordják, vajjon a gazember kiveszi-e a melle husát?

Se a pecsenyénél, se a szivarnál nem illendő válogatni. Az ember behunyja a szemét és a jó szerencséire bizza magát. Mert, aki a legjobbat veszi ki, azt neveletlennek tartják, aki a legrosszabbja után nyul, azt kinevetik és számárnak nézik.

Akiben van egy kis önzés és némi malícia is, ne is nézzen a tálra vagy a szivaros tálcára, hanem a háziasszony, vagy a kínáló gazda szeméjárását figyelje. Ahová odatapad az aggódó tekintete, bizonyosan az a legjobb falat, vagy a legfinomabb szivar. Ezt kell kivenni gondolkodás nélkül és olyan ártatlan ábrázatot vágni hozzá, mint a huncut gyerek, amikor a künn felejtett lekvárt keresik. Bizonyosan az ette meg, aki észre se látszik venni, hogy most keresnek valamit.

A kínálás, a kínálás. Bizonyosan hallottad már a háziasszonynak felekezetek szerint való jellemzését. Azt mondják, hogy a katolikus asszony így kínálja a vendégeit:

- Eszik még egy kis töltött káposztát?

A luteránus asszony ezt mondja:

- Nem eszik még egy kis töltött káposztát?

A református asszony meg így kínál:

- Egyék még egy kis töltött káposztát!

Ne adj erre semmit, Bözsikém. Nem a felekezet van a kínálás módjában, hanem a szivesség, amivel adnak. Éppen ezért, ha én tanácsokat oszthatnék a dohányosoknak, azt mondanám nekik, hogy mindig a kínáláshoz mérjék a feleletüket. Arra a kérdésre, hogy:

- Rágyujt öcsém egy szivarra?

Az volna a felelet, hogy:

- Köszönöm. Csak az imént szivtam el egyet.

Arra a kérdésre, hogy:

- Nem gyujt öcsém egy szivarra? - a felelet az, hogy:

- Köszönöm, nem dohányzom.

Ha meg azt mondják:

- Gyujts rá öcsém - s tolják felém a szivart, azt mondom:

- Adja ide!...

Persze másképp is gondolkozhatik az ember, ha egy kicsit hajlandó az epéskedésre. Ilyenkor azt mondom magamban, hogy minél nehezebben kínálgatnak, annál inkább elfogadom. És minél inkább a rosszat akarják rám sózni, annál inkább rajta vagyok, hogy a jót csipjem el.

A vége a dolognak az, hogy a szivarkínálásnak és elfogadásnak csak akkor van jogcime és értelme, ha szépecskén kiegyenlítődik. Senki se adjon többet, mint amennyit elfogadhat és senki se vegyen el többet, mint amennyit viszonzhat.

Kivételek persze vannak ez alól a szabály alól is. Hiszen másképp rossz volna szabályunk. A házigazda, aki vendégeket fogad, legyen azon, hogy csakis az ő szivarjainak a füstje rontsa még a szobája levegőjét. A főnök mindig előzze meg az iródiákjait és alkalmazottait a kínálásban. Aki pedig püspök vagy nagy ur, az sohase várja meg, hogy őt kínálják szivarral.

Van még egy sereg huncutsága a szivaradásnak és szivarkapásnak. Az ördög győzné felsorolni mindet, mert hisz csak ő tartja valamennyit számon.

Ösmertem például egy máskülönben igen jóra való embert, aki szenvedélyesen gyűjtötte a szivarkarikákat. Tudod, azt a cifra vitézkötést, amiket a drága szivarokra szoktak tüzni.

- Ugyan minek magának ez a cifraság?...

- Nem nekem kell. Az unokanővérem halálra kinoz értük. Valami paravánra kell neki vagy mi egyébre.

És valahányszor megkínált szivarral, mindég vitézkötéses havannát adott. És a vitézkötést mindig visszakérte. És a havannának mindig britanika-ize volt.

Ez okon, a kit szivarral kínálnak, sohase keresse a tárcában a nagy, a vastag és vitézkötéses szivarokat. Elégedjék meg az egyszerűvel. Főképp az olyannal, amit ösmer és amit akkor szivna, ha a maga emberségéből szivná. Akkor a kínáló is azt fogja róla tartani, hogy:

- No, ez jóra való ember.

Azután meg nincsen kitéve annak a veszedelemnek, hogy összeszidja saját magát:

- Én ugyan nagy ökör voltam, hogy most egy jó trabukó helyett egy rossz stinkadoreszt kell pöfékelnem...

A kínálásnál és kínáltatásnál különösebb eset, ha kérni kell. Ha nincs szivarom, rá szeretnék gyújtani s olyan helyen vagyok, ahol nem tudok másképp hozzájutni.

Kérni bizony mindig nehéz, édes Bözsikém. Még azt is nehéz kérni, ami jár az embernek. És a szivart is nehéz kérni, pedig csak kicsiség.

Ajánlok egy jó formulát azoknak az embereknek, akik abba a kényszerűségbe jutnak, hogy valakitől szivart kérjenek. Könnyű lélekkel ajánlhatom, mert nem én találtam ki, hanem egy kedves, elmés és nagyértékű bohém.

Jön feléd nagy dérrel-durral:

- Fiukám, hoztam neked valamit. Egy jó szivarat... Akarsz egy jó szivarat?

Ki ne akarna egy jó szivart? Persze hogy akarom. Más is akarja. Mindenki akar.

Elkezd hát a fiuka keresgélni a zsebében, jobbfelől, balfelől. Nincs sehol.

- Ejnye, otthon felejtettem. Nem hoztam magammal szivarat. Adj hát te egy bőrszivarat...

A következő pillanatban már ő pöfékel vigan. Mert könnyű annak kapni, aki adni akart.

HETEDIK LEVÉL

A politikai szivar

Ilyen is van Bözsikém: politikai szivar. Hogyne volna, mindenféle szivar van: munkásszivar, mágnásszivar, bankárszivar, lateiner-szivar, katona-szivar, parvenuszivar. Mindenik más és mindeniknek más a karaktere. (Mert a szivarnak karaktere is van. Még akkor is, ha a szívójának nincsen.)

Ugy-e ismered Bözsikém ezt a mondást:

- Madarat a tolláról, embert a barátjáról.

Hogyne ismernéd ezt az ósdi mondást? Az iskolában bizonyosan így tanítják ma is. Mert az iskolában mindent úgy tanítanak, ahogy már nincsen.

A madarat a tolláról talán megismerik a tudósok. (A tollról a madarat már nem. A tollat festik, göndörítik, hamisítják, csinálják. Libatollból készülnek a legszebb papagályok.) Az embert a barátjáról pláne nem lehet megismerni. A Castorok és Polluxok már csak a mesébe valók. Nincsenek barátjai senkinek. A barátok, az indiánok és az emberevők kiveszőben vannak. Kipusztította őket a gőz, az elektromosság és a benzin. Aki ma emberevőnek mutatkozik, az csak meg akar rémiteni, aki barátnak mondja magát, meg akar pumpolni. Kinek van barátja? (Már tudniillik látszólagos barátja.) A hatalmas embernek, a könnyelmű gazdagnak, azután annak, akinek szép felesége van, jó konyhája, vagy rossz esze.

Már most próbáld az embereket megismerni a barátjaikról? Nem megy.

De emberismeretre mégis csak szükségünk van. Mindenkinek kell ez, még az olyan apró kis jószágoknak is, mint te vagy Bözsikém. Már a férjválasztás szempontjából is nagyon kíváncsi ez neked.

Hogy mik az emberismeretnek újabb mértékei, nem győzném felsorolni mindet. Mert nagyon sok van. De a legfőbb hármat megmondom: a kártya, az ital, a szivar.

Igy hát, ha modern közmondásokat kellene csinálnom a madár tollának és az ember barátjának mintájára, ilyeneket csinálnék:

- Ülj le velem kártyázni s én megmondom ki vagy.

- Gyere hozzám berugva és én megmondom mennyit érsz.

- Gyujts rá egy szivarra és megismerlek.

Ezért kell édes Bözsikém, hogy bejárjuk együtt a szivarok birodalmát. Milyenek hát a szivarok és kik szívják.

Kezdjük a politikai szivaron. Hiszen nálunk ugyis a legfőbb dolog a politika. Pedig bizony isten, ha valamivel kevesebb politikát csinálnánk, több szivarunk volna.

Jókaitól tudod kis lányom, hogy vannak politikai divatok. Az életben pedig meglátod majd, hogy vannak divatos politikák. Nem mindig szép és jó, ami divat, és nem mindig divat, ami becsületes és hasznos. Mégis politikából elfogadjuk a legbolondabb divatot is, divatból pedig valljuk a legbolondabb politikát is.

Talán ez a nyakatekert állapot csinálja, hogy a politikai szivar rendesen rossz szivar. Mégis, aki jó politikusnak akar látszani, alkalmazkodik a politikai divatokhoz, a divatos politikákhoz és - ami nem csekélyebb dolog - a politikai szivarhoz. És hidd el Bözsikém, egy rossz szivart úgy elszívni, mintha jó szivar volna, ehhez már egy kis politikai tudomány kell.

A politikai szivart rendszerint az választja ki, aki a politikát összeválogatja. Tehát a vezér. S mivel a vezérek gyakran változnak, nem csudálni való, ha a politikának is minduntalan más szivarja van.

Deák Ferenc egyszerű, takarékos ember volt. Olcsó szivarokat szivott, legfeljebb négy-öt krajcárig ment el. Az ő idejében tehát a politikai szivar a kabánosz volt. Bizony nem a legjobb fajta. Az illata nem mondható parfümnek, az ize is eltért kissé az isteni ambrózia ízétől. (Onnan is sejtem ezt a nagy igazságot, mert sohase ettem ambróziát és sohase szivtam kabánoszt.)

Az egész politikai világ egyszerre kabánoszt szivott. Aki havannára akart rágyújtani, csak titokban cselekedte, mert havannát szivni régente olyan politikai bűn volt, mint mostanában a békét szeretni. És elvégre ki akar hazaáruló lenni, ha nem muszáj?

Mindenkinek tele volt a zsebe kabánosszal. Mert elvégre is nagy dolog volt az elv és a meggyőződés. S azután, hátha megtörténik, hogy Deák Ferenc egyszerre csak azt mondja valakinek:

- Öcsém uram, nem adnál egy szivart?

Aki ilyenkor nem kabanoszt vesz ki a tárcájából, nem is igazi hatvanhetes.

A finnyás urak egyszer összebeszéltek, hogy kijátszszák a haza bölcsét. Finom havanna-dohányból kabanosz-formára, ugyanakkora nagyságra, ugyanolyan skatulyákban csináltattak drága jó szivarokat, s odacsempészték az öreg ur asztalára. Gondolták, hadd szivjon az öreg ur jó szivarokat, legalább majd ők is jó szivarokat szivhatnak.

Az öreg ur el is szivott vagy egyet-kettőt az újfajta szivarokból. Azután panaszkodni kezdett (alighanem keresztüllátott a szitán):

- Tudja az ördög, megromlottak a kabánoszok. Ezután kurta szivart fogok szivni...

No lett erre ijedség. S másnapra már igazi kabánoszok voltak az öreg ur asztalán.

Wenckheim Béla gróf a havannát tette politikai szivarrá. Volt is akkor szó róla, hogy a képviselői napidijakat föl kellene emelni. Ki akar politikus lenni, amikor politikából tönkre kell menni?

Tisza Kálmán nemcsak kort jelentett a maga idejében, hanem szivart is. A Tisza-kornak a Tisza-szivar volt a politikai szivarja. Formás szivar, világos, könnyű, izletes. Se nem olcsó, se nem drága; nem tulerős, de nem is szalmakönnnyű. Egy konszolidált időszaknak volt a konszolidált szivarja.

Néhány évvel ezelőtt a regália-média volt a politikai szivar. Valamivel erősebb és maróbb, mint a régiek. Férfi-szivar. Nagy, kiadós, jónevű és olcsó. Rövid időnek, de férfias időnek a szivarja.

Hogy milyen ma a politikai szivar, azt szeretné tudni édes Bözsikém! Én is. Egy kicsit sok a vezér, hogy politikánk legyen és szivarunk. Valahogy összekeveredett a mágnás havanna és a paraszt kapadohány. A vitézkötéses szivar, amiből fujnak az emberek és a pipa, amitől köpködnek, mindig rossz politika.

Várjunk édes Bözsikém, míg kialakul a helyzet. De ne a politikai jelentéseket olvasd naponta. Csak a szivarokat nézd. Ha nagyon divatos lesz a havanna, az is rossz. Ha ellenben a britanika lesz az uralkodó szivar, akkor rendben van a politika.

NYOLCADIK LEVÉL

A britanika

Ha a britanika-szivar ember volna, vajjon milyen volna? Alig hiszem, hogy arisztokrata lenne. Az arisztokratság (már az igazi és nem a lélekbeli) meglátszik az emberen kívülről. A forma, amelyben a születési kiválóság jelentkezik, rendesen nem valami imponáló. Se erő, se egészség, se akarat nem jelentkezik rajta. A született nagynak sápadt az arca, lomha a lépése, fáradtak a mozdulatai és selypítő a beszéde. A britanika ellenben erős, egészséges, szívós és kitartó.

Talán gentry? Nem, az se. A gentrységhez négyes fogat kell, könnyüvérség, szerelem és (utoljára hagyom a legfőbb kelléket) az az iparkodás, hogy többet mutasson kívülről, mint amennyije van belülről. Ej, a britanika minden egyéb lehet, csak nem gentry.

Bohémnek se mondható. A bohém nem hizik olyan vastagra, mint a britanika és - nem tart ki másfél óráig. A bohém legfeljebb ugrándozó fürjecske lehet, míg a britanika nehéz járásu struccmadár.

Paraszt netán? Világért se. A paraszt sohase ölt olyan formát, mint a britanika. A paraszt nem ereszt hasat, de a nyaka vastagodik meg. A paraszt sohase lesz zamatos, hanem mindig sulyos. A paraszt nehezen kezelhető, nagy tüzből is kis füstöt ereszt, szóval jóformán ellentéte a britanikának.

Mi hát a britanika, amely urnak nem ur, parasztnak nem paraszt, se nem tulságosan komoly, se nem szertelenül vidám, se nem módfelett nehéz, se nem igen könnyű?

Megmondom neked Bözsikém. A britanika, ha ember lett volna, a legritkább fajtát képviselné. Az ugynevezett jó embert.

Tudod milyen a jó ember? Nagyon különös egy alkotás. A jó ember se nem fiatal, se nem vén; se lágy, se kemény, nem tulságosan udvarias és nem is nevetlenül durva. A jó ember sohase tolakodik a jóságával, de sohase akadékoskodik a rosszmájuságával. A jó ember nem kínálkozik, amikor nem kell és nem késlelkedik, amikor szükség van rá. A jó ember se nem tulságosan kövér, se nem csontosan vékony, nem szép és nem csunya, nem nagy és nem kicsi, se nem koromfekete, se nem szalmasárga. A jó ember nem házasodik (ez téged talán különösen érdekel), hanem valami középhelyet foglal el a férj és a legény közt. Szóval a jó ember házibarát, apa, pesztonka, ügyvéd, orvos, felolvasó, nevelő, szobalány és udvarló a családban. Megvan benne a házibarát, de a perfidiája és tolakodása nélkül; az apának segítőkészségét magával hozza, az apa tekintélye és szigorúsága nélkül; a pesztonka gondossága megvan benne, de a pesztonka éhessége hiányzik belőle; ügyvéd, aki mások ellen megvédi a bőrünket, de nem ügyvéd, mert nem nyuz le bennünket saját magának; orvos, aki bár nem tud gyógyítani, de nem is akar betegébbé tenni; udvarló, aki előzékeny a végletekig; de udvarló, aki nem szemtelen a végtelenig.

Ilyen a britanika. Szóval olyan szivar, amely jó, de nem kérkedik a jóságával. Kiadós és igénytelen. Mindenki szidja, amikor a kezébe veszi, de mindenki gyönyörködik benne, noha eltagadja.

A britanika nem pompázni való. Erre az arisztokrata, a gentry-barátokat használják az emberek, végszükség esetén a művészt, az író, a bohémet. Se nem könnyelműsége való a britanika. Ebben a cigaretta és a smokingos fiatalur, meg a tűzérhadnagy a vetélytársai. A britanika hétköznapi használatra való. A britanika a jó házikoszt. A tápláló anyag.

Ha a konyhából venném a hasonlatokat (édes Bözsikém, be szoktál néha pislantani a konyhába?), - mondom, ha az ételekből venném a hasonlataimat, akkor azt mondanám neked, hogy az ebédelést és vacsorázást három rendbe kell osztani. Valami könnyű, étvágygerjesztőt dukál előrebecsátani, valami könnyű gyomoringerlőt kell utánaküldeni. Az étvágygerjesztő és az emésztést segítő nagyon fontos a táplálkozásban. De a valódi koszt se kutya. Enni is kell utóvégre, nemcsak mókázni a gyomorral.

Nos hát a britanika az ebéd töltött káposztája. Nem olyan finom, mint a langouste; nem olyan ingerlő, mint a kaviár; nem olyan előkelő, mint az osztriga; nem olyan zamatos, mint a nyulgerincz; nem olyan lágy, mint a vaniliás tejhab; nem olyan édes, mint a méz; nem olyan megnyugtató, mint a fekete kávé. De mindenből van belőle egy csipetnyi. És ami az igazi; jóllakom vele és élvezek mellette.

A britanika azonban nemcsak abban hasonlatos a jó emberhez és töltött káposztához, hogy minden becsületes igénynek megfelel, hanem abban is, hogy mindenki szidja.

Aki a kezébe veszi, már előre mondja:

- Ej, egy rongy britanikára gyujtok...

Aki megkinál vele, bizonyosan így kínál meg vele:

- Sajnos, nincs jobb szivarom, csak egy britanika...

Aki kapja ajándékba, ezzel a gondolattal veszi a kezébe:

- Adta piszokfészekje. Nem tudott jobb szivart adni, csak egy britanikát?...

És mégis, aki szivja, élvezettel szopogatja; aki adja, nehéz szivvel válik meg tőle; aki kapja, boldogan veszi a szájába.

A britanikának és a jó embernek közös a sorsa: mindenki a hibáit keresi és mindenki az előnyeit élvezi.

KILENCEDIK LEVÉL

A portorikó

Se hus, se hal. Szivarnak könnyű és apró; cigarettának vastag és erős. Szóval szivarnak cigarettá, de cigarettának szivar. Olyan, mint az öreg ember szerelme, vagy a fiatal gyerkőc szárnypróbálgatása.

Innen van, hogy senkinek se kell valami nagyon.

A szomszág ellen a víz is jó, a bor is jó. De a limonádé semmire se jó. Beteg embernek való az.

Egyre mégis hasznos és alkalmas. A portorikó az a cigány, amelyen a borbélyinas megtanul borotválni. Aki rá akar szokni a dohányzásra, portorikón kezdje s aki le akar szokni róla, portorikón végezze. Egy dohányos karriernek a két szélső vége a portorikó. Az élet is ilyen. Van közbül aranykor, vaskor, virágkor, gyémántkor, de valamennyi két deszka közé van ékelve: a kezdet és a vég egyszerű deszkái: a bölcső és a koporsó közé.

Nem is tudom már egészen bizonyosan, hogy gyártják-e még a portorikót, annyira kiment a divatból. Pedig valamikor régen (amikor a dohányzás maga is ifjkorát élte) nagyon kedvelt szivar volt. Kemény Zsigmond báró sohase szivott egyebet. Az igaz, hogy benne megvolt mindenkor a gyermeki lélek naivsága és az érett aggkor bölcsessége. Tehát illet hozzá a portorikó, az ifjuság és a vénség szivarja.

Ezekről a szivarokról el kell mondanom egy történetet:

Kemény Zsigmond báró abban az időben, amire az édes apád is aligha emlékezik, kedves Bözsikém, a régi Pesti Napló szerkesztője volt. A lapot pedig a jó öreg Marich Ágoston bácsi tördelte. Azaz dehogy volt ő akkor jó öreg. Fiatal volt és életvidám.

A lapszerkesztés másmilyen volt akkoriban, mint mostanság. Reggel hétkor kezdték és délután ötre mindenki pontot tett az írása után. Öt óra után bedőlhetett a bazilika, azzal se törődtek. Amint hogy nem is törődtek valóban. Egyszerűen beirták a lapba:

»Lapzártakor úgy halljuk, hogy a bazilika kupolája bedőlt. Bővebb részleteket holnap.«

Szép élet volt. Nyugalmas és békés. Persze hogy csak könnyű szivarokat szivtak az emberek.

Kemény Zsigmond a szerkesztés gondjait megosztotta Marich Ágostonnal. Kemény Zsigmond tudta azt, hogy melyik cikk értékes és jó, Marich Ágoston meg azt tudta, hogy melyik fér bele a lapba. Egyik olyan fontos, mint a másik.

Kemény Zsigmond tehát sohase csinált semmit Marich Ágoston nélkül. S mivel mindennap igénybe vette a Marich Ágoston tanácsait, mindennap adott neki egy szivart. Persze olyat, aminőt maga szivott. (Az igazi ur mindig a maga szivarjait kínálja. A fukar ember rosszabakat ad, a gögös jobbakat.)

Marich Ágostonnak tehát megvolt a maga mindennapi portorikója. De nem szivta el. Először mert nem volt dohányos, másodsor mert nem is lett volna lelke hozzá, hogy a nagy Kemény Zsigmondnak szivarjait belefüstölje ebbe a csunya világba.

Multak az évek és gyűltek a szivarok.

Azután Kemény Zsigmond meghalt, Marich Ágoston bácsivá öregedett. És még mindig tördelte a Pesti Naplót, talán harminc esztendőn keresztül. Sok szerkesztőt cserélt és sok cikket vélelmezett tulságosan hosszúnak e nagy idő alatt.

A szivarok pedig, amik régen összegyűltek, lassacskán előkerültek megint. Marich bácsi, akihez jó szívvel volt, azt minden sátoros ünnepen, nevezetes évfordulókor, névnapi vagy egyéb alkalmatossággal megkínálta egy-egy szivarral. S ez a megkínálás nagy dolog volt. Selyempapír járt hozzá, amire dátum volt írva, a Marich bácsi szeretete és becsülése is hozzájárult és mindannyiszor egy-egy kioktatás:

- Ugy vegye a kezébe ezt a szivart, hogy ez a Kemény Zsigmond báró szivarja.

Igy lett aztán az irodalomban népszerű a portorikó. Minél több Kemény Zsigmond-szivart szívott valaki, annál több jó cikket írt. Ha portorikó volt a szájában, sohase azt kérdezték tőle:

- Mutasd a szivarodat!...

Mindig azt kérdezték tőle:

- Mit is írtál te tegnap?...

Persze amikor fogyott az idő, de nem fogyott a portorikó, gyanuba kezdték fogni a jó öreg Marich bácsit.

- Ugy vagyunk a szivarjaival, mint az öreg honvédekkel. Minél messzibbre esik negyven-nyolc, annál több lesz az öreg honvéd. Istenem, ha akkor is annyi nemzeti hősünk lett volna, ahány később lett, talán másmilyen lett volna a szabadságharc vége.

Az irodalomban ma már nem szivnak portorikót édes Bözsikém. De az írókban nincs is annyi gyermeki kedély és bölcs megfontolás, mint Kemény Zsigmond báró idejében volt...

Talán nem is volt olyan rossz szivar az a portorikó?...

TIZEDIK LEVÉL

A Virginia

Hogyan veszik az emberek a szivart a szájukba? Egyfelől az emberek természetétől, másfelől a szivarok formájától függ ez. A fiatal, kezdő dohányos és a legtöbb asszony a kezében tartja a szivart, s még akkor is rajta van a keze, amikor szívja. Azután mingyárt ki is veszi a szivart a szájából. A szenvedélyes dohányos az ajkai közé veszi a szivart s ott tartja öt-hat szippantásnyi időre. A nagyon is flegmatikus ember (persze az ilyen nem szokott sokat beszélni) végig szívja az egész szivart, anélkül, hogy kivenné a szájából. Az ideges ember, pláne ha egy kicsit gyomorbajos is, a fogai közt tartja a szivart és rágja. Aki a szivart úgy tartja ajkai közt, hogy a tüzes vége lefelé lóg, az - bizonyos lehetsz benne édes Bözsikém - nem sokat ad a ruházatára, rendetlenül borotválkozik, lomhán jár az utcán és nem néz a szembejövő asszonyoknak a szemébe. Aki az alsó ajkát kissé előre tolja, s úgy tartja a szivart, hogy annak a tüzes vége büszkén emelkedik égnek, az helyke természetű, kötekedő, virgonc és szoknyavadász.

Persze, a szivar mineműségétől is függ egy és más. A vastag havannát az ember a szája közepére teszi, a Virginiát a szája szegletébe vágja.

Szóval a Virginia olyan szivar, amely már ab ovo bizonyos hetykeséget követel a szívójától. De nemcsak a formájánál fogva, hanem azért is, mert szertelenül erős. Ezért lett belőle katonaszivar is. No meg azért is, mert a király is ilyeneket szívott régebben. (Most eltiltotta az orvosa ettől az erős szivartól s ő felsége regalia médiát szív. Pedig jobbra is telnék neki.)

Ami hosszú és vékony, többnyire erős, maró, szurós. A tör, a kard, az ember, a szivar.

Aki rendszerint Virginia szivarokat szív, az bizonyosan erős, kissé erőszakos hajlamu ember, jó étvágygal és sokat eszik. Ha ilyen szivarokat szívó vendégetek van édes Bözsikém, azt ne kínálj meg édességgel, hanem hussal; sohase likőrt tégy elébe, hanem cognacot vagy szilvóriumot és ne légy vele tulságosan bizalmas, mert kitelik tőle, hogy egy óvatlan pillanatban derékon kap és megcsókol. Ha ez a kis veszedelem mégis megtörténnék veled kis leányom, akkor szó nélkül vágd pofon a virginiás urat. Biztos lehetsz benne, hogy mélyen meg fog hajolni s kissé elpirulva hebegi:

- Maga nagyon derék, kedves kis leány. Köszönöm ezt a pofont. Megérdemeltem.

De pofon is legyen az a pofon. Mert ha csak feléje legyintesz óvatosan és előkelően, akkor még egyszer megcsókol.

A Virginiát szívó emberek azt hirdetik, hogy ennek a hosszú, órákig tartó szivarnak az első szippantása olyan fejedelmi élvezet, amelynél különbet dohányos ember el se képzelhet. Érdeemes is végignézni, hogyan gyujtanak rá a Virginiára.

Először megvizsgálják a szivart alaposan. Nincs-e rajta valami törés, vagy repedés. A Virginiánál a legfőbb kellék, hogy a felső bőre hibátlan és makulátlan legyen. Egy szemernyi pattanásnak se szabad rajta lenni.

A vizsgálat után a szivaros ember óvatosan huzigálni kezdi a szivaron végigmenő rizsszalmát. Nem huzza ki egészen, hanem félig, azután visszatolja. Majd háromszor-négyszer tologatja a rizsszalmát, végre kihuzza egészen.

Most a szivart leteszi az asztalra, úgy hogy a meggyujtandó vége egy darabon elálljon az asztaltól. Azután gyufát gyújt, de a gyufával nem a szivart pörköli, hanem a rizsszalmát

gyújtja meg. Ezt az égő szalmát tartja a szivar alá, amelyet olyan gonddal és szeretettel forgat a szalmatűz fölött, mint például a parasztember, mikor szalonnát pörköl.

A szivarnak nemcsak a végét gyújtja meg a virginiás ember, hanem vagy két ujjnyi darabot belőle, s akkor szépen vár, amíg az égő darab egészen átizzik, s a hosszú szivarnak a szájba való szalmás végén egyszerre csak kékes füstkarikák kezdenek mutatkozni.

Most veszi a szivart a szájába, s nagyot sziv rajta. És amikor kiereszti a füstöt, szinte átszellemül az arca. Aki férfiember ilyenkor meg nem szépül, annak vagy a szivarja rossz, vagy az arca.

Most már aztán, hogy megvolt a nagy ügy, a szája szegletébe csapja a vergóniát, s kalandra készen, vállalkozó szellemmel, vigan nekivág a világnak...

Egy vergónia a szájban olyan büszkévé teszi az embert, mint egy ezres bankó a zsebben.

TIZENEGYEDIK LEVÉL

A havanna

Az angol százhuszonhatféleképp tudja elkészíteni és asztalra adni a tojást. Mindegyiknek más a formája, más a színe, más az íze. Jóllakató, egyszerű táplálékot éppen úgy csinál a tojásból, mint valóságos költeményeket: szerelmi bűbájt tojásba varázsolva.

Hát a magyar gazdasszony mi mindent tud a káposztából kihozni? Az az egyszerű levél-gombóc, a minnek se íze, se formája, se karaktere nincs, a gasztronómiai csudák valóságos forrása. Abból a silány káposztalevélből, ami magában legfeljebb csak a nyulnak való, saláta lesz, rétes, csusza, édes főzelék, savanyu főzelék és az ételek étele: töltött káposzta paradicsommal.

Tudod-e, édes Bözsikém, mi a Havanna-szivar? A Havanna-szivar a dohány töltött káposztája.

Egy különös dologra kell hogy figyelmeztesselek, édes Bözsikém. Amit az angol a tojással csinál, vagy a magyar asszony a káposztával, az tudomány és művészet. A bölcs tapasztalás és isteni ihlet házasságának gyermeke. Nénikéi és bácsikái: a hagyomány, a lelemény, az izlés, a kitalálás. És gondold el, mennyi komisz ételt kellett annak végigkóstolnia, aki az első töltött káposztáig eljutott. Vagy hány fészek piszkában kellett annak turkálnia, aki rájött, hogy a kínai fecskefészekből főzött leves mesésen izes eledel...

A dohánynyal másképp vagyunk. Ott a természet maga szakácskodik. A dohány töltött káposztája vagy fecskefészek-levese már készen nő ki a földből. A mi dolga az embernek vele van, már csak tisztára a szervirozás.

Mint a bornak, a dohánynak is vannak áldott földjei. A kecskeméti homokban nem fog tokaji aszu teremni, a Hegyalján pedig a csiger is nektár.

Havanna a dohány Hegyaljája. Ami ott nő, csupa illat, csupa zamat. Erő és báj együtt; Herkulesz és Vénusz.

Aki még nem szívott igazi Havannát, az csak fél ember. Olyan, aki még sohase ivott pezsgőt, sohase evett osztrigát, sohase csókolt asszonyt, sohase olvasott könyvet.

És aki mindig Havannát szív? Ugy-e az a legboldogabb ember a világon? Dehogyan is az. Az bolond. Olyan az, mint aki folyton pezsgőt iszik, örökkön osztrigát eszik, szünet nélkül csókolózik, vagy éjjel-nappal verseket olvas.

Hogy is mondanám csak, ha igazi életművész volnék? A dolgokat, amiket tökéletesen élvezni akarunk, időhöz, alkalomhoz, hangulathoz kell kötnünk. S még ez se elég. Elő is kell alaposan készítenünk.

Hogy az időnek mi köze van hozzá, édes Böském? Sok. Ha a színházi előadás déli tizenkettőkor kezdődne, soha életben nem járnék színházba; ha pedig reggel, a felkeléskor az újság helyett Shakespeare drámáit tennék az ágyamra, biztosan úgy halnék meg, hogy sohase olvastam Shakespeare-t.

A hangulat még fontosabb. Ugy-e édes Erzsikém, amikor a szabóné nem hozza meg az új ruhádat, amiben estére bálba akarsz menni, akkor a parfümnek valami kellemetlen, kesernyős íze van? Elrontotta az a nyavalyás cukrász. Rossz tejfölt tett bele, vagy kevés cukrot. Amikor pedig valami nagy öröm ér (nem is kell olyan igen nagynak lennie, egy szál rózsza is megteszi), akkor azt mondod magadban, hogy a krumpli csuszpájznál nincs jobb étel a világon. A császár is mindég olyant enne, ha tudná, hogy mi a jó.

Hogy a Havanna-szivar tökéletes legyen, ahhoz csak ötödsorban kell a jó Havanna. Nyugodt napja legyen az embernek, harag és kellemetlenség, valamint testi és lelki fogatkozás nélkül való. A délelőttöt munkával kell eltölteni, még pedig kellemes és hasznos munkával. A delet ebéddel, még pedig jó és kiadós ebéddel. Egy-két pohár bor nem árthat meg, de finom legyen és kellemes zamatu. Jó szót is kell hallani ebéd közben. Aki egyedül ebédel, az ne szivjon Havannát, hanem Virginiát, amely legalább fölmarja a nyelvét.

A sajt és gyümölcs után végre hozzák a fekete kávé. (Bözsikém, ha nekem hozod a feketét, ne sajnálj hozzáadni egy kupica cognacot is.)

Amikor a kávé párolog előttem, a cognac illata csavarja az orromat, akkor szépen előveszem a vastag, komoly Havannát. Kacérul valami vitézkötés övezi a derekát. Azt lefejtem róla. Minek az ilyet rajta hagyni? Az ember elvégre is magának szivja a jó szivart és nem azért, hogy lássák. Aki a szivaron rajtahagyja a vitézkötést, azt a tarka, fölírásos, arcképes, aranyos pántlikát, szinte olyannak tetszik nekem, mint a ki képeiről nem szedi le a műcsarnoki cédulát, amin rajta áll: Ára ezer korona. Az ilyen ember, - hidd el - ha megkínál egy Havannával, nem fogja elmulasztani hozzátenni:

- Kitűnő márka. Hét és fél korona darabja.

Pedig csak négy és háromnegyed korona volt.

A Havanna-szivarból nagyobbat kell levágni, mint akármilyen más szivarból. Különben nem ég jól. Ez olyan csudálatos játéka a véletlennek, amilyen gyakran esik meg az életben. Talán a végzet is úgy akarja, hogy aki fukarkodik a drágasággal, annak ne is legyen tökéletes öröme benne.

Szipkába nem szabad tenni a Havannát. Ilyenre csak a barbár képes. A Havanna-szivar szipkában olyan, mint a plüsgarnitúra vászontakaró alatt. Megvan, de nem ér semmit. Méznyalás ez üvegen keresztül.

Abban is más a Havanna, mint minden egyéb szivar, hogy csak nedvesen, lágyan jó. A közönséges szivar ropogjon és legyen száraz. A Havanna hajlékony legyen és nedvdus. A száraz Havanna olyan, mint a nedves hétköznapi szivar; rosszul ég és kellemetlen füstje van.

Ugy-e ezek után azt gondolod édes Bözsikém, hogy:

- Bár az én jó bácsikámnak örökösen Havannára telnék.

Ha ezt gondolod, rosszul gondolod. Akkor mingyárt abba kellene hagynom az én kedves mesterségemet s vagy tőkepenzéssé kellene lennem, vagy még rosszabbá. Azután meg, szép a vasárnap és kellemes. De aki mindennap vasárnapozik, az dologtalan és léhűtő.

A feleséget szeretni kell, ugy-e Bözsikém? Nagyon kell szeretni a feleséget. Meg is kell csókolni. Minél gyakrabban meg kell csókolni. De uram isten, örökké csókolózni nem lehet!

Az egészben pedig az a különös, hogy mindezt egy britanika füstje mellett írom neked.

TIZENKETTEDIK LEVÉL

Furcsa szivarok

Különös szivarokat lát az ember néha. Az egyik olyan pici és vékony, mint valami gyufaszál, a másik olyan vastag, mint valami dorong. Csinálnak háromszögletes szivart, - például a Vevey - csinálnak laposra nyomottat, sőt még összecsavartat is, ami szakasztott olyan lesz, mint a dugóhuzó. A svájciak nagyon sima levelű dohányból apró, csinos formájú szivarokat fábrikálnak, aminek tollszár a vége, vagy szalma. Láttam a legkülönfélébb alakú és keresztmetszetű szivarokat: ékalakú, zárójel formájú, a közepén belapultat, félkörre görbitett, sőt még ilyent is:

Ugyan mi az ördögnek csinálják ezeket a szivarfurcsaságokat? Hát jobb lesz-e a szivar, ha különös a formája? Se az ize, se az illata, se a szaga, se a zamatja nem változik. Hát minek csürik, csavarják, formálják, lapitják, préselik, görbitik?

Azért édes Bözsikém, mert minden egyformaság és változatlanúság unalmas, banális és közönséges. Az egyformaság mindenben kiállhatatlan, még a boldogságban is. A nap se volna - úgy vélem - tökéletes, ha nem volnának foltjai.

Izt, szint, formát, mindent a világon válogatni és változtatni kell. Mért ne éppen a szivart? Az erős után a gyengére van kedvem, a vékony után vastagra, a világos után sötétre, a kicsi után nagyra. Cigaretét, pipát, szivart váltogatni éppen olyan jó és kellemes, mint a gallért és mansettát.

Igen ám, de ez még nem magyarázza meg a furcsaságokat. Azért, hogy valami más legyen, mint a megszokott és a közönséges, azért nem kellene szertelenségeket és formátlanúságokat kieszelni. A dugaszhozó maradjon dugaszhozónak, a szivar meg maradjon szivar.

Nem úgy van kis leány. A formátlanúság nem mindig csuf, és a szokatlanság nem egyértelmű a fölöslegessel. A szecesszió az izlésben, amely furcsaságokat teremt és különösségeket produkál, csak az első megjelenésében kellemetlen és ríktó. Nem arra való, hogy megmaradjon, de arra való, hogy átalakítson.

Az embereknek mindenben és mindenkor az új kell és a más. Főképp a más. Ez a legnagyobb szó a világon és a legtöbbet jelentő. Az a művész, aki a színpadon mindig mosolyog és egyformán mosolyog, éppen úgy rossz színész lesz idővel, mint ahogy a szakácsnét elcsapjuk, aki örökösen jól főz. Az örökké derült ég és mosolygó napsugár elől éppen úgy megszökösnek az emberek, mint a negyvennapos eső elől.

Változás kell tehát. De nemcsak a lényegben való változás, de a formában való változás is. Ha a brit szivarokat máttól fogva havanna-dohányból gyártanák, fogadok rá, hogy nem az történnék, hogy minden ember ráadná a fejét a brit szivarra, hanem inkább az, hogy brit szivarok is lesznek:

- Ejnye, ezek a szivarok kezdenek romlani!

Ámde ha a kincstár a brit szivarokat ezentúl úgy csinálná, hogy ne alul legyen vastag és fölül vékony, hanem fölül legyen vastag és alul keskeny és ezenfelül még elnevezné ugyanazt a szivart Homonkulosznak, akkor holnaptól kezdve minden ember Homonkuloszt szivna és a Homonkulosz dicséretétől lenne hangos az egész ország.

Ezért lát az ember sok furcsa formájú szivart. És ezért van, hogy mindenki szívesen megpróbálkozik a furcsa formájú szivarokkal és senki se meri rámondani, hogy bizony ez csak furcsa, de nem jó. Nem fér az az emberek fejébe, hogy valami közönségesből is csinálhatnak furcsaságokat, formátlanságokat, különösségeket.

Ha valaki elszív egyszer-másszor egy-egy ilyen furcsán formált szivart, arra ne adj semmit, édes Bözsikém. Véletlen az, vagy szeszély, hangulat vagy ötlet. De akit mindig a különösségeken érsz rajta, az bizonyosan szivar dögében is smokk. Az olyan ember a feltűnőségek embere. Annak a legfurcsább szabásu ruhája lesz, az bizonyosan olyan hintóban jár, mint senki más; az, ha két lovat fogat a kocsijába, nem egymás mellé, hanem egymás elé fogatja őket; az a keztyűjét bizonyosan a nadrágja felhajtásában hordja, a zsebkendőjét a mansettájában és ha színházba megy, bizonyosan egyedül ül a páholyában.

Szóval a furcsa szivar még nem jelent mindig furcsa embert, de a furcsa ember mindig furcsa szivart jelent.

TIZENHARMADIK LEVÉL

Az első szivar

Bizony az úgy van édes Bözsikém, hogy aki szép kilátást akar látni, annak föl kell másznia a hegyre. Fáradással kell megváltani a gyönyörűséget, kinlódással a boldogságot, fájdalommal a nyugalmat.

A természet semmit se ad ingyért, s minél nagyobb a várandó gyönyör, annál nagyobb az előzetes keserűség. Az anya legnagyobb öröme a gyermek, tehát emberfeletti fájdalommal és hosszas szenvedések után ad neki életet. A házasságot tartják a leggyönyörűbb állapotnak. Tehát előtte jár az aggodás, a féltés, a vágy, az izgalom, a kinlódás, a kétség és a mátkaság.

De nem csak a nagy kívánságokat, az apró örömeket is kinos és bántó érzések árán méri a végzet. Az első osztrigát undorral nyeled le, az első pohár bort fejfájással és émelygéssel fizeted meg, az első csésze fekete kávé után fintorgatod az orrod és köpködni fogsz, az első szivar után még rosszabbat is csinálsz.

Csudálatos és mégis megszokják az emberek, hozzája fornak, megszeretik és végtére el se tudnak lenni nélküle.

Aki lovagolni akar, tizszer és százszor is lepottyan a lóról, amíg végre meg tudja ülni; aki uszni tanul, vizet nyel és megunja az életét; aki a jégre jár, potyog és tördeli a csontjait, mint a szomorú ember a kezét. És mégis szenvedélylő lesz a lovaglás, az uszás, a korcsolyázás.

A szivart is így szokjuk meg.

A gyermek elnézi az öregeket, ahogy pőfékelnek, füstölnek és az élvezet kifejezése ül az arcukra, mint a varju a telegráfpóznára. És a gyerek megkivánja, amit az öregektől lát. (Látod, ez a Darwin teóriája. A majomból származik az ember, ha nem is mind, de legalább a legtöbb. És a majomtól örökölte az utánzás vágyát.)

A gyerek tehát szivarozni akar. Egy ideig beéri csokoládé szivarral, ami eléggé jó intézmény. De utóbb gondolkodóba esik. Hiszen jó, jó a csokoládé szivar is, de mit ér az egész, amikor nem tüzes a vége és nem ad füstöt.

A gyerek tehát megpróbál hozzájutni az apa dohányához. Csakhogy az apa dohányához nehéz hozzájutni. Az apa dugdossa a dohányát, elzárja a szivarjait, szekrényben tartja a cigarettáit. Ez nyilván nem a gyerek miatt történik, hanem a szakácsnő és a szobaleány miatt. A szakácsnő és a szobaleány tudniillik nem dohányzik, de mindig van valakije, aki dohányzik.

A gyerek ilyképp nem jut dohányhoz. Tehát pótolnia kell a dohányt. Mi öregek talán sose jönnénk rá, de a gyerek hamar kitalálja, hogy a kukorica szakálla tökéletesen olyan, mint a szépen vágott purzicsán dohány. A kukorica selymét tehát szépen megszárogatják a fiuk, belesodorják valami névjegyről levett selyempapirosba, szükség esetén ujságpapirba, és csinálnak belőle cigarettát. No lesz is ebből krákogás és utazás Boroszlóba.

Kukorica persze csak ősszel van. Tél felé ellenben gyümölcsöt hajt egy különös fa (az ördög tudja a nevét), amelynek a gyümölcse szakasztott olyan, mint a Virginia szivar. A gyerek azt gondolja magában: ha már olyan, mint a szivar, hát bizonyosan szivar, összegyűjti hát, az egyik végén meggyújtja, a másikon szívja.

Ebből is veszedelem szokott kerekedni többnyire. És az anyák este váltig törik a fejüket:

- Ugyan min ronthatta el a gyomrát ez a gyerek?...

Sokszor megesik, a kelletténél is többször, hogy a nyolc-tízéves gyerek csakugyan hozzájut valami szivarhoz vagy cigarettához. Elől marad és ő elcsen belőle párat, vagy uzsonnapénzt ad a mamája, amikor az iskolába küldi, s ő cigarettát vásárol érte.

Magam is ilyenformán tanultam meg a cigarettázást. Persze otthon, amikor hazakerültem, a kis hugom azt mondta:

- Teneked éppen olyan csókod van, mint az apusnak. Égeti a számat.

A cigaretta volt és nem a csók.

Egyik pajtásommal, aki egy folyosón lakott velünk, valamikor rajtacsiptek bennünket a papák. Éppen olyankor fogták meg a fülünket, amikor vidáman füstölt szánkban a cigaretta.

No lett ebből hadd el hadd.

Engem az apám becsukott a spajzba és délután ötig kellett ott maradnom. És mi lett belőle? Megettem nyolc üveg dunsztost és elszívtam azt a két cigarettát, ami még a zsebemben maradt. (Az én apám tudniillik nem volt dohányos.)

A cimborá apja dohányos ember volt. Ugy csibukozott folyton, mint a török basa a trafik előtt.

Bevitte a fiát a szobájába:

- Jól esett a cigaretta?

- Igen, apám!...

- Mondd csak fiam, dohányos akarsz te lenni?

- Igen. Az apa is dohányos.

- Hát jól van fiacskám. De én nem akarom, hogy mindenféle ringy-rongy dohányt füstölj, amit garasokért ad a trafikos. Ha dohányozni akarsz, szidd az én jó finom dohányomat.

És ezzel megtömött neki egy csibukot jó erős török dohányval. A szájába nyomta és meggyújtotta.

A fiu pöfékelt vigan. Kiszívta az egész pipa dohányt.

No lett is ebből olyan tengeri betegség, aminőt még nem látott az Adria.

Szó, ami szó. Belőlem, akinek eltiltották a szivart, olyan dohányos lett, hogy szivarral alszom el, szivarral ébredek. A cimborának pedig, akinek megengedték, soha se került több szivar a szájába.

Látod Bözsikém, ilyen az élet. Ami szabad, akármilyen jó, hamar unalmassá lesz. Nem kell, mert szabad. A tilos az édes, a tilos a jó. Szivarban, csókban, szerelemben...

TIZENNEGYEDIK LEVÉL

Az utolsó szivar

Ne ijedj meg Bözsikém. Senki se fog meghalni ebben a levélben. Nem arról a szivarról akarok beszélni, amelyet a haldokló nyom a szájába, hogy gyorsan még egy párat szippanthasson, mielőtt átsétál a másvilágra. Nem beszélek én neked ilyen szomorú dolgokat. Már csak azért sem, mert nem igazat kellene mondanom. A haldokló nem dohányzik. A haldoklónak eszé ágába se jut szivarra gyújtani. A haldokló semmit se akar, se ételt, se italt, se csókot, se szivart. Élni szeretne a haldokló. Meggyógyulni. Előlről kezdeni mindent. Evést, ivást, csókot, szivart majd meghozza az újabb élet.

Az utolsó szivar, amiről neked mesélni akarok, egészen más valami. Teszem föl, az orvos eltilt valakit a szivartól. Az orvosok ezt nagyon gyakran megcselekszik. Tüdőbajosoknál, gégebetegeknél, rossz szemű embereknél. Szóval olyan bajoknál, ahol az orvos nem tud hamarosan segíteni, eltiltja az élvezeteket. A jó ételeket, a finom italokat, a fekete kávé, az izgalmakat, de mindenekelőtt a szivart.

Van is benne valami. Aki beteg, az szenvedjen, nélkülözzön. Ha nincsenek fájdalmai, az okos orvos csinál neki. Meg kell szenvedni az embernek a betegséget, különben nem vigyáz az egészségére.

Nos hát, az orvos eltilt a szivartól. Az ilyen tilalmat az ember többnyire komolyan veszi. Legalább a betegsége elején. Később úgy is belátja, hogy vagy olyan a baja, hogy minden mindegy s akkor szivarozhat is, vagy olyan kicsi a baja, hogy a szivar meg nem árthat neki. Tehát megint elkezdi szivarozni.

De eleinte, mondom, igen komoly az ügy.

Az ember elhatározza, hogy nem dohányzik többet.

Egyéb okból is teheti, nemcsak orvosi rendeletre. Takarékoságból az egyik, asszony kívánságára a másik.

Nos, megvan az elhatározás. Nem dohányzom többet.

Akár megtartja a fogadalmát, akár nem, egy utolsó szivart minden ember elszív még.

Az utolsó szivar!...

Az első követelmény, hogy az utolsó szivar legalább egy grádussal jobb és drágább legyen, mint amit az ember hétköznapi szív. Valamivel nagyobb is legyen, hogy tovább tartson. Szép sima legyen, gömbölyű, lehetőleg pettyes, hogy a szemnek is gyönyörűsége teljék benne. Ha vitézkötés van rajta, annál jobb.

Az ilyen szivart lassan gyújtják meg. Előbb nézegetik, simogatják, szeretettel becézik, csak azután veszik a szájba. Ej mit, minden egyforma az életben. A szeretkezés is így megy, az evés és ivás is. Vagy láttál már embert, aki mielőtt belevág a pecsenyéjébe, ne fordítaná a ropogós oldalára, ne nézné a színét, ne szívná föl az illatát? Avagy bort vagy pezsgőt aki iszik, nem tartja előbb a világosság felé, nem nézi a színét, a gyöngyeit? A csókhöz is az kell, hogy előbb egymásba fonódják két tekintet, egymásba két kéz és egymáshoz simuljon két test.

Végre ég az utolsó szivar. A karikái gomolyognak a levegőben. Milyen szép is az a kék füst, amely lassan oszlik, foszlik és szürkességbe vész el.

Nincs szebb szín a világon a kéknél, gondolja ilyenkor az ember. Az ég is kék, a hü szem is kék, a nefejejs is kék...

Igen, a nefelejts. Ej nem lehet bizonyos dolgokat elfelejteni soha.

- És milyen jó ez a szivar, gondolja már a következő percben a szivaros. - Sok jó szivart szivtam életemben, de ennél jobbat még soha. Zamat, illat, erő, minden van benne. Hogyan is tudják ezt a finom dolgot ilyen olcsón adni!... És csudálatos, ez a költemény egyszerű levélből készül, ami a földből nő ki!...

Lassan szivja a szivart. Bárcsak Szent György-napig tartana.

Egyre odatapad aggódó tekintete a szivarhoz. Fogy. Különös dolog és határozottan kedvezőtlennek mondható: a szivar akkor is ég és fogy, ha nem szivom, önmagát emészt, mint a szomorúság. Hamar szivjuk. Legalább élvezzük, ha minden áron el kell fogynia.

Egy pár gyors szippantás következik egymásután.

És fogy, fogy az utolsó szivar. Már csak egy kis csutak van belőle. Még egy szippantásra telik. És talán még egyre. Ej, mit, ha egy kicsit megégeti is az ember a kezét, az még nem olyan nagy baj. Ebcsont beforr...

Aztán mégis csak vége van. Mintha temettünk volna...

Ahány embert láttam, aki sulyos párbajra ment, mind gyorsan, erősen pőfékelt. Egyik szivart szivta a másik után. Hátha az utolsó? A katona, mielőtt ütközetbe menne, bizonyosan szivarra gyújt vagy pipára. Az orosz katonák, azt hiszem, sokkal több csatát nyertek volna meg, ha a cár szentképek helyett szivarokat küld nekik vaggonszámra. Pedig a szentkép is bizonyosan sokat tesz. Emeli a hitet és a reményt.

Hidd el Bözsikém, nagy dolog az utolsó szivar. De még nagyobb dolog, ha nincs meg az utolsó szivar.

A napokban történt velem, még nincs egy hete. Megyek az utcán vigan pőfékelve. Az orvosok ugyan azt hirdetik, hogy nem jó, ha az ember jártában dohányzik. Én meg azt tartom, hogy legjobb a szivar a szabadban.

De ezen nem fogok összeveszni az orvosokkal. Inkább elmondom, hogy mi történt a minap, amikor vigan pőfékelve sétáltam az utcán.

Egyszerre megszólal egy hang közvetlen közelből:

- Egy szippantást, uram!...

Körülnézek. Senki sincs mellettem. Se jobbról, se balról egy lélek se. Hanem az ut közepén ballagott egy zöld szekér. A bakján a kocsis mellett rendőr. A rabszállító kocszi ez.

Csak akkora két lyuk van a kocszi hátulján, mint a tenyerem. És a lyukhoz tapadva két égő szem, amely nem a világot nézte, nem az eget, amelyet elvesznek tőle, nem az utcát, a népet, az életet, a szabadságot, de odatapadt vágygyal, kívánsággal, irigységgel az égő szivaromra.

Már neki nem terjedt a vágya egy utolsó szivarig. Egy szippantás. Egy utolsó szippantás.

Nem láttam az embert. Csak a két szemét. De azokból kiolvastam: ez az ember képes lett volna megölni a szivaromért...

TIZENÖTÖDIK LEVÉL

A szivar fájdalom-csillapító

Hallottad-e édes Bözsikém a magyar narkózis hírét? A magyar narkózt tudós professzor Kovács találta föl s a magyar narkózis nem más, mint két hatalmas pofon. Jobbrul egy, balrul egy, csak úgy csattan.

Bizony kissé kegyetlen dolog. De uram isten, a verés maga minden körülmények közt kegyetlen s mégis nevelési eszköznek használják. A rossz fiuból jó fiut, a makrancos asszonyból engedelmes menyecskét veréssel csinál a magyar ember. Maga az operáció is kegyetlenség. Vagdalni az eleven hust. De hiába, a kegyetlenség sokszor gyógyít.

Azt beszélik orvosemberek, hogy a jól megpofozott ember olyan csöndes, olyan nyugodt, olyan mozdulatlan és türelmes operáció közben, mintha elaltatták volna. Ugy hat a pofon az emberre, mint az ostorcsapás az oroszlanra. Megdöbbsenti és kezes báránnyá teszi.

Én elhiszem, hogy igaz. De hogy a szivar még jobb narkotikum, azt bizonyosan tudom. Leteszem rá a főesküt, hogy ha kisebb operációknál, de talán nagyobbaknál is, szivart adnak a beteg szájába, kényelmesen vagdalhatják és nyirbálhatják, meg se fog mukkanni. A szivar elfoglalja, megnyugtatja, szórakoztatja és ellentállóvá teszi a kés alatt fekvő embert.

Nem tudom, foglalkoztak-e a doktorok ezzel a kérdéssel, vagy nem. De nem ártana vele foglalkozni. Mert arra megint fogadást ajánlok, hogy száz megoperált férfit ha megkérdezzük a vagdalás után:

- Akar valamit? Kell egy kis cognac vagy bor?...

Legalább nyolcvan így felel:

- Adjanak egy szivart!...

A szivar megnyugtatja a beteget. Előli a fájdalmat. Másra tereli a figyelmet.

Ezért van az, hogy a fogfájást szivarral gyógyítja a falusi ember. Ha a párbajozó megsebesülten összerogy, az első szava az lesz, miután bekötötték:

- Tegyetek a számba egy cigarettát.

Simonyi óbesterről hallottad a történetet ugy-e?

Akkor még nem volt óbester, hanem közhuszár. S valami török fejbekólintotta a kardjával.

Ez még kicsi baj a huszárnak. De már az nagy baj volt, hogy a kórházban bevetették vele azt a medicinát, amivel a szomszédja lábát kellett volna bedörzsölni. Ki is mondták róla az orvosok: »Ezt már majd csak a szent Mihály lován viszik ki innét.«

Simonyi meg azt mondta rá, hogy:

- Most már csak azért se halok meg.

Fölkelt és rágyújtott a pipára. És meggyógyult. Te azt hiszed, az akaraterő gyógyította meg. Én azt hiszem, a pipa.

A magányt, az elhagyottságot, a szomorúságot semmi se teszi elviselhetőbbé, mint a szivar. Csak az van egyedül, akinek szivarja nincsen.

A rab, úgy hiszem, átlag tizenöt-husz esztendeig bírja ki a börtönben. Inkább kevesebb lesz ez az idő, mint több. Persze úgy gondolom, ha humánus börtönben van, ahol világosságot lát,

néha napfényt, ahol levegőre eresztik, jól táplálják és nem kinozzák. De ha szivart is kapna a rab, legalább másfél annyi ideig kihuzná.

Régi nagy írókról mesélik, hogy volt valami sajátosságuk, amikor alkottak. Valami különös szagra vágyódtak, vagy egyéb testi kellemetlenségre. Vörösmarty Mihály például (érdekes, hogy ő csinálta a »szivar« szót a cigáró és szivola helyébe) nem tudott írni, hacsak rothadt almát nem szagolt. Schiller Frigyesről is ezt beszélik. Byron az ujját harapdálta, hogy fájjon. Heine mozgolódott a beteg ágyában, mert az kinokat okozott neki.

Hiába, az alkotás fájdalommal jár. A mai írónál erre a fájdalomra a dohány a narkotikum. Alig van író és költő a világon, aki ne gyujtana rá, amikor leül írni. Szivarral a szájában vajudik és alkot. S majdnem mindnek szent meggyőződése, hogy nem is tudna írni, ha nem volna szivarja.

Többet is elárulok neked az irodalom titkaiból. Egy rosszul égő szivar néha elrontja a legszebb novellát vagy világfájdalmassá teszi a humoristát. Többször a szivar az oka, ha egy történet vége nem tetszik neked, mint az író.

A haldokló ember életének meghosszabbítására az orvosi tudomány a legcsudálatosabb eszközöket eszelte ki. Mesterséges légzés, ozon, éter, tudja isten hányféle eszköze van a doktornak, hogy néhány órával kitolja a halált.

Alapjában véve ez a törekvés is kegyetlen. Minek a szenvedést meghosszabbítani haszon, reménység és produktív eredmény nélkül? Hagyjuk meghalni a haldoklókat...

Ám mégis, hátha történik valami csuda? Vagy van a halálra szánt embernek valami mondani valója? Vagy jól akar tenni az utolsó pillanatában? Vagy jóvá tenni valami bűnt vagy hibát?

Ehhez meg nem éterinjekció kell. Inkább egy szivar!!

Egy öreg magyar földbirtokos haldoklott. Már jóformán nem volt benne lélek. A szobában imádkoztak és sirtak.

Az öreg megszólalt gyöngé hangon:

- Minek a sirás? Valamikor meg kell halni. Adjátok inkább ide a pipámat.

És eregette a kék füstfelhőket az égnek. Mintha postát akart volna küldeni, hogy »mingyárt jövök magam is«.

Már a végére járt a pipa. Az öregnek az élete is. Mégis megszólalt:

- Gyerekek. Nyomjátok csak le egy kicsit a dohányt a pipámban. Még van benne vagy három szippantás.

Kiszívta és meghalt.

Vagy az öreg cigány. Már beszélni se tudott s mozdulni se. Halott volt egészen. A pap kérdezte tőle:

- Akarsz-e gyónni fiam?

Nem tudott felelni. A jegyző kérdezte tőle:

- Van-e valami végső akaratod?

Erre se felelt. A felesége kérdezte tőle:

- Kell-e egy kis bagó öreg?

Beszélni már nem tudott az öreg cigány. De a száját kitátotta.

TIZENHATODIK LEVÉL

Ha mindig lett volna szivar

Apró dolgokon fordul meg a világ rendje, mint ahogy a lavina is jégzilánkokból lesz. Elhiszed-e, édes Bözsikém, hogy az egész világtörténet másmilyen lett volna, ha az első ember szivarral a szájában kezdi meg a földi életet?

Igen-igen, ha Ádám apánk szivarozott volna, az emberiség sohse esik bűnbe. Hiába ugratta volna be a kigyó Éva asszonyt az alma letépésébe, Ádám nem evett volna belőle. Egyszerűen azt mondja az asszonynak:

- Ugyan maradhass anyjuk azzal az almával. Nem látod, hogy pipázom?...

Dehogy hagyta volna abba a pipázást a legfinomabb Calvil-almáért se. Minek annak alma, akinek pipája van?

Káin se ölte volna meg Ábelt. Békésen feküdtek volna egymás mellett a kövér fűben és fujták volna a füstöt az ég felé. Az áldozat füstje néha lecsapódik, de a jó latakia-dohányé mindig fölfelé száll.

A zsidók sose jöttek volna ki Egyiptomból. Mert nem sziklákat cipeltek volna a piramisokhoz, hanem cigaretta-gyárat alapítottak volna Kairóban. Nestor Gianaclis-t ma valószínűleg Jacob Schwarczkopf et Söhnenek hívnák, Liapopouls Fréres-t pedig alighanem Kohn und Weisznak.

A nagy világtragédia, ami a szeretet vallását szülte, nem vezetett volna a Golgothára. Pilátus mossa kezeit! Igen ám, de hogy moshatja kezeit a hatalmas szinhedionban, amikor vastag havannát fog a kövér ujjai közt?

Az őseemberek meg a görög istenek nem jártak volna szégyenszemre olyan pőrén, mint a kis ujjam. Hová tették volna akkor a dohánytárcát, a szopókát, a pipát, a gyújtó szerszámot? Inkább kieszelték volna a sokzsebű gehrokkot, sem hogy lemondjanak a füstölésről.

A vérengzés, a hadakozás, az emberirtás szokása nem fejlődött volna ki az embereken. Tudod-e hogyan és miért csinálódott az első furkósbot, az első kőbalta? Nem a bátorság a gyilkos fegyver szülője, hanem a félelem. Nem támadó eszköz volt a fegyver, hanem védekező. Hogy a vadállatok szét ne tépjék az embereket, hogy el ne hordják a gyerekeiket, azért csinálták a bárdokat, fejszéket, buzogányokat.

Pedig a vadállat a fejszétől nem félt, mert nem ismerte, ám a tüztől félt a fenevad mindig. Ha az emberek a farkas ellen rágyujthattak volna egy britanikára, talán sohse tökéletesedik a furkós bot Manlicher puskává.

A hazai történelemre is bizonyosan nagy befolyással lett volna a dohány. Ámbár valószínű, hogy az Ázsiából érkező magyarok ebben az esetben is megállottak volna a hármaskő és négy folyó táján. Az öreg Álmos megmondotta volna a vezéreknek:

- Még egy darabot menjetek véreim. Azt az országot szánjátok meg, ahol a jó finom verpeléti terem.

Nógrád, Heves, Szabolcs, - de nagy becsülete lett volna ennek a három vármegyének. Ezekben nő a legfinomabb dohány.

Persze némi nüanszok változtak volna a hazai történelemben is. Nyilván nem a törökök kalandoztak volna a magyar vidékekre, hanem mi jártunk volna le Istambulig, némi vékonyra

szeletelt török dohányért. A hercegovinai, a macedóniai, a török, - nagyon finom a csibukban. Egypár kopasz török fejet érdemes lett volna érte bekoppintani.

Mit gondolsz Bözsikém, milyen lett volna a Zrinyi Miklós kitörése Szigetvárból? Hogy ő aranyakat tegyen a két zsebébe, eszébe se jutott volna. Minek arany a töröknek, ami neki is van. Pár jó Henry Clay, egy csomó drága egyiptomi cigaretta, az már teszi.

- Hadd lássa a kutyafejű török, hogy nem holmi kapadohányon élt a szigeti kapitány.

Hiába, nem így volt. Nem volt még dohány, amikor a világ megteremtődött. Ezért jött minden baj az emberiségre. Ezért vesztettük el a paradicsomot és ami még egy és más utána következett.

De egy kicsikét visszakaptunk a paradicsomból. A dohányt. Nagyon sokan vagyunk, akik nem cserélnénk vissza...

TIZENHETEDIK LEVÉL

Ha ma se volna szivar

A minap arról a bolondos állapotról beszéltem neked édes Bözsikém, milyenné lett volna a világ, ha az első embernek, amikor fölébredt első álmából, mindjárt szivar égett volna a szájában. Vajjon az isten akkor is megteremtette volna Évát? Mert Éva tudvalevően azért teremtdött, hogy az ember ne legyen egyedül a világon. Mert nem jó egyedül lenni. Ámde akinek szivarja van, már nincsen egyedül.

No mindegy. Hiszen csak a sorrend változott. Az asszony mindenképpen meglett volna. Ha a jó istenke meg nem teremti, eljött volna magától.

Most arról szeretnék veled csevegni, milyen volna a világ, ha ma se volna szivar. Bizony furcsa volna. Az emberek erőszakosabbak volnának, nyersebbek. Az italnak nagyobb volna a kelendőse (pedig most se valami nagyon csekély), s mivel a részeg ember durva ember, az erkölcsök némileg lazábbak lennének.

És rágni vajjon mit ráгна az ember? Mert az ember hiába tartozik az emlősök családjába, alapjában véve rágcsáló állat. A kis gyerek az ujját szopja és rágja, mikor valamivel nagyobb lesz, akkor a körmét. Amikor iskolába kerül a gyerek, a tollat rágja; később cukrokat, majd édes gyökeret. Amikor ilyen dolgai nem kerülnek, rágcsálja a gummit, amit radirozásra vesz neki a papa. Az amerikaiak, az exotikus népek mindenféle gyökereket rágcsálnak, amikor nem dohányozhatnak, mivel meg cukrokat szopogatnak színházakban, koncertekben, szalónokban, ahol nem lehet szivarra gyujtani.

Micsoda hatalmas ipara keletkezett volna a világnak mindenfajta rágnivalóból.

És akkor jön egy ember, aki felfedezi a dohányt. Tegnap vagy ma, holnap vagy holnapután, de valamikor okvetlen akadt volna egy találékony ember, aki rájön a dohány ízére és használatára.

Mert az ember, édes Bözsikém, előbb-utóbb mindenre rájön, amire csak némi szüksége lehet. Végig kóstol mindent, megtapasztal mindent, néha kárral, néha haszonnal, de mindenről kideríti, jó-e vagy rossz.

A maszlagos nadragulyától ugy-e megbolondul az ember, a bolondgombától halálos görcsöket kap, a Kinafa héjától elmulik a láza, a beléndektől pedig megkergül. Vajjon honnan tudjuk mindezeket? Azt hiszed, hogy a tudomány derítette ki? Dehogya. A tudomány mindig csak utólag jön, szankcionálni a tapasztalatokat. A kóstolási, a próbálási szenvedély fürkészi ki, hogy mi a jó és mi a rossz, mi illatos és mi bűzös, mi hasznos és mi veszedelmes.

Nos hát egyszerre csak jönne a köruton egy ember, hosszú füstölgő valamivel a szájában.

Az utcai sihederek megbámulnák:

- Ni a, ennek automobil van a gyomrában.

Tíz perc múlva már száz ember fogná körül és bámulnák. Félóra múlva óriás tömeg zárná el az utcát, a villamos forgalom megakadna, a központba lovasrendőrökért telefonálnának.

Közben akadna egy rendőr is, aki megszólítaná a rejtélyes idegent:

- Micsoda zavargást csinál itt uraságod?

- Semmit, - mondaná a különös ember. - Szivarozom.

A rendőr zavarba jönne. Erről nem szólnak az ő instrukciói. De aztán segítene rajta a magyar királyi ész.

- Mindegy. Az ur zavarja a közrendet. Előállítom...

A központi ügyeletes már intelligensebben fogja föl a helyzetet.

- Mi lehet az olyan ember, aki tüzes csóvával a szájában járkál az utcán? Csak bolond lehet. Bizonyosan az a mániája, hogy ő lokomotív s neki füstöt kell fujnia.

A rejtélyes idegent beviszik a megfigyelő osztályra.

Ma már nem úgy gyógyítják az örülteket, hogy egyszerűen becsukják egy sötét kamrába, kényszerzubbonyt adnak rá és hagyják ordítani, amíg a fáradságtól kimerül és összerogy. Inkább meghagyják egy ideig a tévhitében és tanulmányozzák. Ha a kucsujáról azt hiszi, hogy az cári korona, csak hadd hordja egy darabig a kucsuját.

A bolondot tehát hagynák szivarozni és a doktorok egyelőre tanulmányoznák, hogy miféle valami az, amit ez a bolond olyan boldog ábrázattal füstöl.

- Ej, kóstoljuk meg.

Egy hét múlva az egész Lipótmező pöfékelne.

Ez már nagy dolog. A lapok tele volnának a hírről, hogy új járvány lépett föl. Ragadós elmebaj, amelyet a betegektől elkapnak az ápolók, az orvosok, a tanárok. A különös elmebaj egyébként semmiféle funkcióját a betegnek nem zavarja meg, sőt bizonyos dolgokban élesebbé, frissebbé, élénkebbé teszi a szellemi életet.

A közegészségügyi tanács és az akadémia rendkívüli üléseket tartana. Az orvosegyesületben Korányi Frigyes tanár felolvasást tartana a titokzatos növény veszedelmeiről.

De otthon a közegészségügyi tanácsosok, az akadémikusok, a professzorok elszivnának egy-két szivart. Hiszen tudod Bözsikém, ez már így szokott lenni. A tudománynak mindig akadnak vértanúi. Akik a saját testükbe oltják be a betegséget, hogy jobban tanulmányozhassák.

Valamelyik élelmes ujságban érdekes tárcsa jelennék meg. Egy önfeláldozó ujságíró (ezek mindenre kaphatók, ezek a fiúk) elszivna egy szivart és leírja az ő érzéseit és gondolatait.

Egynéhány hét múlva a riporter robog a redakcióba nagy szenzációval. A rendőrség a kerepesi-uton egy titkos társaságot sprengelt, ahol éjjeli összejöveteleken az emberek dohányoztak. A nevekből csak a kezdőbetűket közlik ugyan a lapok, de a részletes tudósításokból minden szereplőre rá lehet ösmerni. A társadalom sok ismert tagja kompromittálódik. Egy miniszteri tanácsos is van köztük és egy főrendiházi tag. Az egész szövetségnek az értelmi szerzője egy züllött korcsmáros, aki drága pénzen adta bérbe a helyiségeit.

Azután még egypár hét és titokban minden harmadik ember dohányzik.

Csak a Hirsch és Freudenberg milliomos cég beltágjai nem dohányoznak. Ők közben szépen összevásárolták az egész ország dohánytermését és megalapították az »Első magyar szivar- és cigarettagyárat«...

TIZENNYOLCADIK LEVÉL

A szivar a menyorszáiban

Ugy-e szeretnéd tudni édes Bözsikém, vajjon a menyorszáiban dohányoznak-e? Én is szeretném tudni. Mert ha a menyorszáiban is olyan táblák vannak kifüggesztve, mint a villamos vasutakon:

TILOS A DOHÁNYZÁS

akkor én inkább a pokolba megyek, mint a menyorszáiba.

Némely jelek egyébként azt mutatják, hogy a menyorszáiban is otthonos a dohányzás. Legalább azokon a rajzokon, amiken például Deák Ferenc lelke le szokott tekinteni a földre, avagy fogadja a föléérkező jeleket, valamennyin pipázni láttam a haza bölcsét.

De hát ez nem bizonyít semmit. Az élclapok rajzait rendszerint olyan emberek csinálják, akik még nem jártak a menyorszáiban. Sőt valószínűleg nem is fognak fölkerülni.

Hallottam azonban egy másik mesét, amely szerint valószínűbb, hogy a menyorszáiban is járja a szivar és a cigareta.

Az ur vagy tiz évvel ezelőtt maga elé hívatta Gábor arkangyalt.

- Már jó régen nem voltál lenni fiam a földön. Menyorszáigi számítás szerint is lehet már egy hónapja, földi számítás szerint lesz vagy ezeresztendeje. Eredj le szolgám és nézz körül: eljött-e már az ideje a föltámadásnak, vagy pedig ajánlatos volna egy kis vizözönt az emberiségre bocsátani.

Gábor arkangyal lejött a földre.

Postakocsin akart egy kis körutazást tenni, de nem talált postakocsit. Azt mondták neki, hogy már kiment a divatból. Most vasuton utaznak az emberek.

Az angyal fölült a vasutra. A kocsiban, ahová fölszállt, már ült egy utas. Egy csinosképü, rokonszenves ur.

Egyszerre a csinosképü rokonszenves ur belenyul a zsebébe, kivesz valami macskafarkszerü dolgot, az egyik végét meggyújtja, a másikon a szájába veszi és nagyokat füstöl.

Az angyal nem állotta meg, hogy meg ne kérdezze:

- Ugyan mit csinál az ur?

- Szivarozom.

- És mire jó az?

- Hát kérem, mielőtt felszálltam a vasutra, nagyon jól megebédeltem. Iszonyuan tele ettem magamat s ilyenkor szükségem van egy szivarra, hogy jobban emészszek. Ha zavarja uraságodat a füst, inkább kimegyek a folyosóra, de szivar nélkül igazán beteg leszek...

- Oh kérem, csak tessék maradni - mondja Gábor arkangyal.

És beleirta a jegyzőkönyvébe:

»Az emberek, ha nagyon sokat ettek, elszivnak utána egy szivart!...«

A következő állomáson az idegen leszállt és egy másik ült a kupéba. Félóra múlva az is szivarra gyújtott. De előbb odaszólt az utitársához:

- Ugy-e, nem bántja, ha rágyujtok?

Gábor arkangyal már tudta a szokásokat s udvariasan felelt:

- Tessék! Bizonyosan jól beebédelt uraságod s most szivarra gyujt.

Az ismeretlen mosolyogva mondja:

- Éppen ellenkezőleg. Majdnem lekéstem a vonatról s nem értem rá ebédelni. A vonaton nincs étkező kocsi, én pedig éhes vagyok, mint egy farkas. Hogy elmenjen az étvágyam, rágyujtok egy szivarra.

Gábor arkangyal hamar kitörülte az első feljegyzését s fölirta helyébe:

»Az emberek, ha nagyon éhesek és nincs mit enniök, elszívnek egy szivart«...

A következő állomáson persze kiszállt az idegen és jött helyette egy másik. Félóra múlva az is szivarra gyújtott...

- Ugy-e, uraságod nagyon éhes, azért szíjja a szivarját?

- Dehogy - mondja az idegen. - Hanem álmatlan vagyok. Nem tudok elaludni, különösen a vonaton nem. Elszívok tehát egy szivart s utána (majd meglátja és meghallja) úgy alszom, mint a tej...

Gábor arkangyal hamar kitörülte az előbbi feljegyzését és beírta a noteszkönyvébe:

»Az emberek olyankor gyujtanak szivarra, ha másképp sehogy se tudnak elaludni.«

Az idegen előbb egy nagyot aludt, azután kiszállt a következő állomáson. Jött helyébe egy másik ur. A másik ur is rágyújtott egy szivarra.

- Ugy-e uraságod aludni szeretne? - kérdezte tőle Gábor arkangyal.

- Dehogy uram, dehogy. Éppen attól félek, hogy elalszom. Nagyon jó alvó vagyok s ha egyszer elaludtam, ágyuval se tudnak felkelteni. Most pedig nem szeretnék elaludni, mert - ej, magának megmondhatom, olyan becsületes képe van - nagyon sok pénz van nálam. Ha elalszom, még el találják lopni tőlem. Rágyujtok hát, hogy ébren maradjak...

Gábor arkangyal hamar kitörülte a korábbi följegyzést és beírta a noteszébe:

»Az emberek, ha félnek az elalvástól, olyankor szivarra gyujtanak«...

A következő állomáson már Gábor arkangyal szállt ki. Ment egyenesen egy trafikba és vásárolt néhány trabukkót. Ezeket bemutatta utóbb a menyországban:

- Valami különös jószág ez, amit a földről hoztam. Akkor is jó, ha az ember nagyon jóllakott, akkor is jó, ha az ember nagyon éhes. Használ az álmatlanság ellen és segít az álmoság ellen is...

Hallja ezt a beszédet a Mózsi zsidó, aki valami tévedés folytán a menyországba került. A Mózsi rögtön elkért egyet a szivarok közül. Rá is gyújtott, el is szívtá.

Mondták is másnap a földön, hogy valami különös daraeső esett.

A Mózsi tehát soha többet nem gyújtott szivarra. De harmadnap megnyitotta a trafikját a menyországban...

TIZENKILENCEDIK LEVÉL

A cigaretta

Lelkemet ajánlom istennek, testemet a földnek. A könyveimet neked hagyom édes Bözsikém, de majd csak akkor kezdj bele az olvasásukba, ha már férjhez mentél. Azt hiszem, akad egykettő a könyveim között, amit fiatal leányoknak nem kell elolvasniok. Értéktárgyam kevés van, azokról talán nem is szükséges külön intézkednem. Legfeljebb, ha a frakkomból akarnátok egy kölcsönző-intézetet csinálni. Mindannyiszor dijtalanul kölcsönadandó, valahányszor fiatal szerző premierje megy valamelyik színházban. Az ilyenről jó gondoskodni, mert mi felénk több darabot irnak a szerzők, mint a hány frakkot varrnak a szabók...

Aki ellen valaha vétettem az életben, bocsásson meg nekem, a hitelezőimet pedig arra kérem, hogy ne szidjanak haló poraimban, hanem gondolják meg, hogy a törvénytelen állapot nagyobb károkat okozott a magyar tőkének, mint az én korai elköltözésem.

...Igy ni! Megcsináltam a végrendeletemet, intézkedtem mindenről, amiről intézkednem kellett, most már bátran kimondhatom azt, amiért bizonyosan agyon fognak verni.

Halljad tehát Bözsikém:

Minden dohányfajta között, amit ember kigondolt, gyártott és árult: első és legkülönb a cigaretta. Király ő a dohányok tündérországaiban, azaz még több: királynő.

Furcsa volna, ha az egész dohányvilágot úgy kellene osztályozni, mint az embereket. Mesterség, jellem, érték, hasznavehetőség szerint. A pipa persze a földmives volna, aki hajnalban kél, a tyukokkal fekszik, közbe pedig nehéz, kemény, de nyugalmas és biztos munkát végez. A bagó és a hamu még jó trágyát is ad, a kupak pedig biztosít a tűzveszedelem ellen. A Virginia a katona. Hetykévé tesz, harciassá és hegyeseket lehet tőle köpni. A csibuk a nyugodalmas családapa. (Azért olyan ritka, mert a családban a nyugalom is ritka.) A britanika (egyszer már mondtam) a csöndes, derék, megbízható jó ember. A regalitás az orvos vagy az ügyvéd, aki mindig táskával jár, hogy már kívülről lássák rajta, hogy ő diplomás férfiú. A burnót a pap, aki úgy vétkezik, hogy senki meg ne lássa. A portorikó fejletlen ifju. Nem lehet tudni, hogy mi lesz belőle. A regália média erélyes férfiú. A Henry Clay kaszinói tag, aki azért hagyja a vitézkötést a szivarján, hogy ne kellessék a maga kezével megfogni. A Flor de Cuba lipótvárosi börziáner, aki viszont azért hordja a vitézkötést, hogy lássák, hogy ő kicsoda. A trabukko egyszerű polgár, kicsi, igénytelen, fel nem tűnő.

És a cigaretta?

A cigaretta a költő. Lelke van és szive, gondolatai vannak és formái, kecsesebb, kellemesebb, tökéletesebb minden más embernél. Szinei vannak, zamatja, eredetisége. Magában nem elég, hogy egy szívet és lelket egészen betöltsön, de ha nincs meg, hiányzik a szívnak és léleknek is.

Aki nem szív mást, mint cigarettát, azt mondják, hogy nem is igazi dohányos. No igen, hiszen az se művelt és olvasott ember, aki egész életében csakis költeményeket olvas. De aki sohase olvas költőket, annak viszont valami hiányzik a lelkéből.

Nagyon sokan leszünk, akik úgy vagyunk a dohányzással, hogy mindent elszívunk, ami elszívható. Könnyű szivart, nehéz szivart, vastagot, vékonyat, csibukot, pipát. De akármit szivtunk is ebből a nagy választékból, sohase teljes az élvezet. Mintha valami hiányoznék még. A cigaretta hiányzik, mint dús ebéd után a fekete kávé...

Bözsikém! Versben szeretnék neked írni a cigarettáról! Nagy dolog az. A vékony, finom, hajlékony dohány, amiből a cigarettát sodorják, olyan, mint a szép asszony aranyszőke haja. Lágy, selymes, simulékony. A füstjének is illata van és bája, mint a szép asszony hajának. És egészen más ennek a füstnek a színe és kavargása, mint más füsté. Kékebb és átlátszóbb, fürgébb és mozgékonyabb minden más füstnél. Az Operában láttam egyszer valami török balletet. Odaliszkok táncoltak, csupa kék fátjolba burkoltak. Valami csöndes, méla bus melódiára jártak valami csöndes, szelíd táncot. És a fátjolruhájuk röpködött a levegőben. Talán nem is a lábukkal táncoltak, csak a fátjolukkal.

Ilyen a cigaretta füstje. Valami bájos, keleti tánc.

Ej, nem is írom tovább ezt a levelet. Valami mondhatatlan vágy fog el, ledőlni egy puha kerevetre, nem gondolni semmire, nem törődni semmivel, hanem tele tüdővel szívni a cigarettát füstjét, azután nézni utána, hogy kavarog, száll a magasba és eloszlik, elfoszlik.

Vannak emberek, úgy mondják, akik csak behunyják a szemüket, s egyszerre megjelenik előttük, aki a lelkükben él. Minden vonás megvan a képen, minden szín, minden kifejezés. Az arc mosolyog, a szemek ragyognak, a piros száj ingerlően mutatja a fehér fogakat.

Istenem, én nem tudom ezt a nagy művészetet. Mindig szörnyetegeket látok behunyt szemmel, eltorzult arcokat, Meduza-fejeket, csúf karrikaturákat. Mintha behunyt szemmel igazabban látnám az embereket, mint nyitott szemmel.

De a cigaretta ezt is tudja. Elővarázsolni, amire gondolunk, amire vágyunk. Kavarog, kavarog a füst, s egyszerre alakok lesznek belőle, arcok, képek, csoportok.

Ha az élet olyan volna, mint a cigaretta füstje, örökké szeretnék élni. Ha a cigaretta füstje olyan volna, mint az élet, meg szeretnék halni.

HUSZADIK LEVÉL

Mennyit ér egy cigaretta?

Ugyan mit érhet néhány rongy szál dohány, ami holmi selyempapirosba van csavarva? Hitvány kis portéka. Ha veszem, egy-két garasba kerül darabja, ha magam csinálom, talán egy fillért sem kóstál. Uton-utfélen kínálják. Még a fukar ember is, ha másod- vagy harmadmagával van, sohase fog cigarettára gyujtani, hogy a szomszédjait, társait meg ne kínálja.

De ha nincs cigaretta, akkor kincseket ér. Diákok a hónap végén nem azért csapják be az órájukat vagy ruháikat, hogy jól vacsoráljanak, hanem hogy cigarettát vehessenek. Vacsorára megteszi egy darab kenyér is szalonnával vagy töpörtyűvel. De ha választani kell, inkább a szalonna maradjon el, mint a cigaretta.

Tudod, mire képes egy diákgyerek, ha már sehogyse tud cigarettához jutni? Káposztalevelet szárít vagy kukoricahajat s abból csinál cigarettát. Pokoli büzü jószág lesz belőle, de azért elszívja. S mivel semmi ize sincs, meghinti paprikával.

Hányszor jártunk hajdanában féléjszakákat kóborolva, hogy valahol cigarettát kaparítsunk. És ha valaki megosztotta a pajtásaival a pénzét, a vacsoráját, az ágját, még csak nem is ment az barátság-számba, az ilyesmi kutya-kötelesség. De aki az utolsó cigarettáját megosztotta a cimborájával, az igazi karakter volt.

Az osztozkodásnak tudtuk mi gyerek-ifjak különféle módjait. Például felbontani a cigarettát s egyből kettőt csinálni. Bizony ilyenkor vékonyra nőtt a szivarka, de ha több papirosba csavartuk, mégis csak lett belőle valami.

Az is szép módja az osztozkodásnak, hogy fölváltva szívják a cigarettát. Nekem egy szippantás, neked egy szippantás.

De lehet osztozkodni cigánymódra is. Ilyenkor hárman is résztvehetnek a mulatságban vagy négyen. A cigányos osztozkodás úgy történik, hogy valamelyik szívja a cigarettát, de a füstjét nem fujja bele bolondjába a levegőbe, hanem a cimbora szájába. Annyi ez, mintha ő maga is szívna. Szerelmes pároknak nagyon ajánlhatom ezt a dohányzási metódust.

Elmondok neked Bözsikém egy történetet arról, hogy mennyit ér a cigaretta.

A török-orosz háboru idején a harctéren járt két magyar ujságíró. Lehetőleg nem együtt járták a táborokat, mert az ujságírónak nemcsak az baj, ha ő valamit nem tud, de az is baj, ha az ő dolgát más is tudja.

Ahogy az egyik kóborol valahol Plevna táján, valami portyázó basibozuk csapat kezébe kerül. Persze egy szót se tudott törökül. Hát kémnek nézték és le akarták puffantam. Ilyen helyen hamar végeznek az emberekkel, pláne ha lova is van, jó csizmája, órája, láncja és talán pénze is.

Az utolsó pillanatban mentette meg a kolléga. Meg is mondom a nevét, Mócs Zsigmond volt.

Ujságíró-szempontról bizony rosszul dolgozott Mócs Zsiga. A lapját megfosztotta egy érdekes távirattól, ami csak neki tett volna meg. A harctéren agyonlőtt magyar ujságíró!...

Mégis kimentette. Azután egy darabon megint együtt jártak-keltek.

Persze volt hálálkodás.

- Kivánj tőlem, amit akarsz, mindent megteszek érted Zsigám. Odaadom az órát, a csizmát (amazé rongyos volt), adok pénzt kölcsön, lehozom a csillagokat az égről...

- Minek nekem a csillag? Nem vagyok én katonatiszt. De ha adsz száz cigarettát, kvittek vagyunk...

- Száz cigarettát? Megbolondultál? Száz cigarettát adjak neked, amikor már alig van vagy háromszáz?

- Hát tized adjál.

- Nem lehet. Egyet adok, de többet kincsekért sem. Ki tudja, hol és mikor jutok megint cigarettához.

Örök haragosok lettek. De cigarettát még se adott a megmentett jó barát...

Hát ennyit ér a cigaretta, édes Bözsikém. Vagy még többet is ér.

A halálraitélt embereknek, úgy tartja a közhit, mindig teljesítik az utolsó kívánságait. Már persze, amennyire teljesíthető. Mert ha azt kéri a ravasz bandita, hogy tanítsák meg a halála előtt japánul, akkor aligha teljesítik a kérését.

Fogadni mernék rá, hogy száz ember kérése közül kilencvenkilencben benne van a szivar vagy cigaretta. Mert az életről le tud az ember mondani, ha muszáj. A cigarettáról még akkor se. Öngyilkosokká már nagyon sokan lettek, minden különösebb ok nélkül. Egyszerűen megunták az élest. A cigarettáról sohase mondott le senki óriási kényszer nélkül. Az életet meg lehet utálni, a szerelemről le lehet mondani, étel-ital akárhányszor rosszul esik, még a dicsőség is unalmassá válhatik. Csak a cigaretta nem.

Mit gondolsz hát, mennyit ér a cigaretta? Talán még a cigarettánál is többet...

HUSZONEGYEDIK LEVÉL

Dohányos asszonyok

Most megfogtál Bözsikém.

- Ha olyan nagyon nagy dolog a cigaretta, ha olyan gyönyörteljes valami a füst, - isten neki (irod), én is elkezdek dohányozni. Tegyem-e?

Mondom, most megfogtál. Ez az a kérdés, amelyre nem mondhatok se igent, se nemet. Nem beszélhetlek le a dohányzásról, mert talán sok kedves érzéstől, mulatságtól, szórakozástól, élvezettől fosztalak meg és nem beszélhetlek rá a dohányzásra, mert hátha mégis ártalmas valami az az istentelen nikotin és hátha a cigarettával a szádban éppen annak nem fogsz megtetszeni, akinek megtetszeni akarnál.

Ugy vagyok ezzel a kérdéssel, mint az egyszeri ember, amikor kérdezte tőle a fia, a Bandika:

- Édes apa, szabad a csirke combját a kézből enni?

- Dehogya szabad, fiacskám. Az a legcsunyább dolog a világon. Késsel és villával kell enni és mártogatni se szabad a kézbe vett kenyérrel. Pfuj... Még gondolni se szabad ilyenre...

Másnap este az egyszeri ember sonkacsontot eszik. Kiveszi a bicskát a zsebéből, a markába veszi a sódar csontját és szépen faricskálja.

Egyszer csak benyit a Bandi és elképed:

- Papa, az istenért! Hogy eszed a sonkát?

Az egyszeri ember nem jött zavarba:

- Tudod fiam, ez más. Mert én nem kérdezem senkitől!...

Ha kérdezed, Bözsikém, én nem leszek rosszabb az egyszeri embernél. Azt mondom:

- Ne cigarettázzál!...

De ha gondolod, hogy jól esik a cigaretta, akkor ne kérdezz.

És most már bevallhatom neked: én szeretem a cigarettás asszonyokat. A rózsa akkor is szép, ha a tőkén virit, akkor is, ha leszakítom. De legszebb a rózsa, ha egy szép asszony a keblére tüzi. A rózsa is szebb lesz, az asszony is szebb lesz.

A karcsu, vékony, kéken füstölgő cigaretta is legszebb finom, vékony női kézben, amely könnyedén fogja és kecsesen viszi a cseresznyepiros ajkak közé.

Mik azok a hibák, amikbe az asszony a közhit szerint legkönnyebben beleesik? A tulságos beszédesség ilyen, a meggondolatlanság, a könnyelmű fecsegés. A cigaretta a sok beszéd és meggondolatlanság fékje. Aki dohányos, mindég szippant egyet a cigarettájából, a levegőbe fujja a füstkarikákat, egy pillanatig néz a kavargó felhők után, és - ej, aki kénytelen gondolkodni, az sohase lesz meggondolatlan. Még a szóval se.

Az asszony másik nagy veszedelme az unalom. Az unalom az, ami drága szórakozásokat követel, az unalom teszi szükségessé a társaságot, az unalom viszi rá az asszonyt, hogy bolondokat csináljon.

Az unalomnak pedig a legnagyobb ellensége a füst. Ha betegség az unalom, akkor a cigaretta a gyógyszere. Aki dohányzik, nem ismeri a magányosság fogalmát. Aki dohányzik, soha sincs egyedül. Aki dohányzik, azt nem fogja el a hirtelen harag, az nem érzi végig az álmatlanság kinjait, az nem szenved el a pokol gyötrelmeit, ha elhagyatottnak gondolja magát.

Egy arabs mese van erről. Egy derék, becsületes muzulmán fényes palotában élt dusan és fényben. Negyven odaliszkja volt, a barátainak száma ezer, harminc hajója járta a tengereket. És mindenki kereste a kegyét, hétrét görbült előtte.

De aztán elsülyedtek a hajói, szétforgácsolódott a kincse, elhagyták a barátai és megszöktek a feleségei. Olyan egyedül maradt, mint a kis ujjam és földi birtoka se volt semmivel se több. Tele volt keserőséggel és siralommal. A halálra szánta magát.

De előbb fölkeresett egy jólelkű dervist, akinek elpanaszolta az emberek rosszását.

Az ősz dervis ezt mondta neki:

- No semmi. Mindent visszaadok neked, amit elvesztettél. Fogjad.

És adott neki szőke asszonyi hajszálatokat és fehér papirost. És megtanította cigarettát sodorni.

A muzulmán pedig lefeküdt egy fügefa árnyékába és cigarettázott. És nem volt egyedül soha. És lettek jó barátjai, hü feleségei, volt kincse és nyugalma, boldogsága és életkedve.

Adjuk meg hát az asszonynak is a cigarettát. Legyen neki is része benne, amit mi jónak, kellemesnek és hasznosnak ítélünk. Csak ne vigye a nő szertelenségbe a dohányzást. Magának dohányozzék és ne másnak. Otthon és ne nyilvánosan. (Legalább ezért is szivesebben marad otthon.) És ne szivjon az asszony hosszuszárú pipát, vagy vastag havannákat. Hiszen az is jó, és talán bírja is a tüdeje és gégéje. De azért, ha egy asszonynak erős a karja, nem kell tölgyfadorongokkal sétálnia vagy boxversenyeken résztvennie. Az asszonyhoz még akkor is illik bizonyos gyengédség, finomság, lágyság, ha férfias a kedélye és acélosak az izmai.

Még egyre jó a cigaretta az asszonynak. A házasságban is roppant sok hasznát veszi.

Hogyan keletkezik mifelénk a házasság? Megcsinálja a szerelem, vagy az érdek. De mind a kettő csak arra jó, hogy létrehozza a házasságot. A tartós boldogságot nem biztosítja se az egyik, se a másik. Arra a cimboraság való. Ne csak az ideálom, vagy a pénzforrásom legyen az asszony, de a legjobb pajtásom is. Akivel akkor is szeretek együtt lenni, amikor nem a feleségem.

A cimboraságnak pedig a legjobb segítő társai az egyforma kedvtelések. Ezért is cigarettázzék az asszony.

Sokat hallottam már a panaszt, hogy a mai legényemberek nem szeretnek házasodni. Nagyon sok az agglegény, amivel persze együtt jár, hogy nagyon sok az aggszűz.

A panasz igaz. S azt hiszem, a cigarettának sok szerepe van e körül a hiba körül. Én legalább, ha nem volna cigaretta a világon, már rég megházasodtam volna. Ha pedig asszony nem volna? Megesküdnék a cigarettával...

HUSZONKETTEDIK LEVÉL

A burnót

Voltaképpen nem is tartozik ide, mert se füstje, se hamuja. Hanem azért mégis csak dohányzás a tubákozás is és a dohányzás valami fajtája a bagózás is.

Hogyan fanyalodtak az emberek a tubákra és a bagóra, talán valami tudományos könyvben vagy lexikonban megleled, édes Bözsikém, - ha ugyan érdekel. Nekem elég annyit tudnom, hogy bürün az törökül van, annyit tesz, hogy orr. Megcibálom a burunodat, az annyi, hogy ráncigálom az orrodát. S amit az ember az orrába gyömöszöl, az kis gyereknél alighanem mutató ujj, nagy embereknél többnyire burnót.

Ugy gondolom, hogy a tubákolásra és bagózásra olyan emberek adták a fejüket, akik nagy dohányosok voltak, de vagy nem volt gyufájok, vagy olyan helyen jártak-keltek, ahol nem szabad tüzzel manipulálni vagy füstöt eregetni. Akiknek bányában, puskaaporos malomban, vegyészeti gyárakban, hadihajókon van dolguk, rendesen bagóznak, vagy tubákolnak. Bagózik a baka is, mert annak haptákban, vagy a silbakon bizony nem szabad füstölgetnie; a cigány is, mert az meg nem huzhatja szivarral a szájában a szép asszony fülébe a nótát, meg a rab is, ha néha a folyóson talál egy darab szivarvéget. Hamar bevágja, aztán nem veszi észre senki.

A burnót papoknak maradt, akik a templomban és szent dolgaik közben nem pipázhatnak és füstölhetnek; a komornyikoknak és udvari lakájoknak, akik az előszobában vagy az ajtóknál állanak parádés díszben és nem szabad dohányozniuk; az öreg professzoroknak, akik előadáson vannak, de nem bírják ki órákig nikotintalanul, s vén asszonyoknak.

Én, Bözsikém, nem szeretem a burnótozó embereket. Talán oktalanul, talán jogtalanul, de nem szeretem őket. Amikor valakit tubákozni látok, mindig a Vicomte Latorières bírája jut az eszembe. Bölcs bíró, okos bíró, józan életű és otthonélő. Esténként beletemetkezik hatalmas könyvtárába és tanulmányozza a klasszikusokat. Csak hogy a diszkotésü pompás könyveiben huncutság van. Mindenik csak tok, üvegek számára, amikben pompás borok vannak. S aztán ő nagy kortyokat huzogat Racine-ből, Corneille-ből, Voltaire-ből, Tacitusból, Ovidiusból, Homérból.

Azokat az embereket is tudom becsülni, akik a jó könyveket szeretik, azokat is, akik a jó bort szeretik. Csak a tubákolókat nem. Az olyan embereket, akik a bort úgy isszák, hogy az könyvolvasásnak lássék.

Pedig magába véve a burnót nem is lehet valami rossz dolog. Pompás az illata, kellemes, ingerlő, minden ideget átjáró a hatása. És milyen jókat lehet prüsszögni tőle.

Csak meg kell nézni egy nyílt és bevallott tubákolót, hogy milyen apparátussal gyömöszöli a burnót az orrába.

Kiveszi előbb a szelencéjét. Rendesen ezüstből való vagy aranyból, vagy teknősbéka hátából. Régi jószág, családi ereklye, pompás, értékes munka. A tubákos pikszis rendesen a tubákoló szenvedéllyel együtt öröklődik az ősöktől.

A szelencét a bal kezébe veszi a burnótozó, s a jobb kezével ráüt egyet. Hogy miért, bizony én nem tudom. De mindig ráüt. Talán ez a mozdulat úgy hozzá tartozik a tubákoláshoz, mint a csókhoz az ölelés. Ha valakit meg nem ölelhetek, akár meg se csókoljam. Hiányos lesz a gyönyörűség. El se tudom gondolni, hogyan csókolhat az olyan ember, akinek nincsenek karjai! Nem is tud az csókolni, mint ahogy a zsidó nem beszélhet, ha lekötik a kezeit.

Most kinyitja a burnótos a szelencéjét. Nézi, nézegeti a fekete, apró, illatos porszemecskéket kéjjel és gyönyörűséggel. Az illata csiklandozza az orrát, a feketesége gyönyörködteti a szemét. Az orrlyukai pedig kitágulnak, mint a nemes paripáé.

Azután két ujjá közé vesz egy csipet burnót. A kezét egy kicsit megrázza, hogy a fölös szemek visszahulljanak a szelencébe. Minden szemért kár, ami elvész.

A jobb kezével most az orra felé közeledik. Nem ér hozzá, nem gyömöszöli be a tubákot. Így csak a kontár burnótozik. Csak az orra közelébe megy a két ujjával, aztán szippant egyet. Előbb a jobb orrlyukával, aztán a bal orrlyukával. És a jól nevelt orr beveszi a burnót, mint az inyenc a finom cointreau-t, úgy szivja magához, mint a mágnes a vasszilánkot.

Most aztán megelégedés ül az arcra, mint az olyan emberére, aki nagyon finom ételekkel teleette magát. Majd mosolyogni kezd a tubákos ember, mintha valami láthatatlan, finom kéz csiklandozná. Kéjes birizgálás fut végig rajta, az arca elébb átszellemül, aztán megnyugszik, azután kissé eltorzul, hosszúra nyulik, a várakozás, a vágy ül ki a szemekre, s egyszerre egy nagy reccsenés:

- Hap-ci!...

Egy tüsszentés volt. Aztán még egy. Egy harmadik is.

Ej nem tudjátok ti, tacsókó lányok, hogy mi az a tüsszentés!... Élvezet, gyönyörűség, megkönnyebülés, megtisztulás. És az ember ezt a kéjes érzést kicsalta az orrából, kibirizgélte. Rákényszerítette a legbutább és legórmótlanabb testrészét, amely különben mindig csak kellemtelen érzéseket szerez az embernek, hogy ő is tanuljon meg élvezni és gyönyörűséget szerezni.

Egy jó prüsszentés után az ember jobban lát és szebbet, élesebben hall, világosabban gondolkodik, frissebben lélezkedik, fürgébben mozog, elevenebben érez.

Ezt a jóleső érzést a burnót csiklandozza ki az emberből.

De azért - mindegy - a burnótozás a dohány perverzitása. A rózsának is kellemes illata van, mégse dugom az orromba, csak messziről szaglászom. A pecsenyének is kellemes a szaga, mégis a szájba való. Mindent arra használunk, amire a rendeltetése szánta. Kifujni kell az orrot és nem tele tömni.

Hanem, ha hetvenesztendősek leszünk Bözsikém, titokban majd mégis csak tubákolunk...

HUSZONHARMADIK LEVÉL

Bucsuzó

Vége a mi kirándulásunknak, amelyben bejártuk a füst és hamu végtelen birodalmát. Most megint hazaviszlek édes Bözsikém a kis falusi kuriára és leteszlek a te fehér leányszobád küszöbére. Most már elmélkedjél magad róla, hogy a hallottak után milyen vőlegény kell neked: olyan-e, aki dohányzik, vagy olyan, aki nem vesz szivart a szájába.

Ahogy ösmerlek, te hosszuruhás kis leány, először is a nénikéddel fogsz vitába ereszkedni.

A nénikéd mindig azt mondta:

- A dohányzás kész veszedelem. Pénzt eszik, egészséget eszik és időt eszik. Ha az urad pipás ember, a szobád éjjel-nappal teli lesz füsttel és büzzel. A kárpitok romlanak, a függönyök feketék lesznek. A házad teli lesz hamuval, bagóval és eldobott gyufaszálakkal. Füstös csókokat kapsz az uradtól és soha egy pillanatig tisztaság és friss levegő nem lesz körülötted...

Most majd odaállsz a nénikéd elé s azt mondod neki:

- Nono nénike. Nem is olyan nagy veszedelem a dohányzás. Eszik ugyan pénzt, de nem olyan sokat, hogy fájjon. Minden más szenvedély drágább: az asszony, az ital, a kártya, a lovaglás, a sport. Még az amatőr fotografálás is, vagy a cukorkarágás. Hogy egészséget is eszik? De egészséget is hoz. Az egészségnek csak a szertelenség árt meg, mindenben a világon. A mérsékelt dohányzás inkább hasznos, mint ártalmas. És időt éppenséggel nem eszik. Szivar mellett szinte minden munkát el lehet végezni, de szivar nélkül nagyon sokan éppenséggel nem tudnak dolgozni. Ha pedig a függönyöm füstös lesz, kimosom, ha a levegő megromlik, szellőztetek. Hogy pedig füstös csókokat kapok az uramtól? Uram isten, a sonka is jó, pedig az is füstös.

A papa azt szokta neked mondani:

- A dohányzás a férfiasság jele. Aki nem dohányzik, nem egész ember. Csak olyanhoz menj feleségül, aki dohányos.

A papának persze ezt fogod mondani:

- A dohányzás nem jele a férfiasságnak, csak megfér vele. Aki egy zsák buzát a vállára tud dobni, az erős ember. De ebből még nem következik, hogy minden erős ember zsákhordó.

- Hát te hozzámennél ahhoz is, aki nem dohányzik? - kérdi a papa.

- Hozzá - feleled te. - Csakhogy rászoktatom a dohányzásra.

A doktor bácsival könnyen végzel Bözsikém. A doktor ur opportunus ember. A doktor ur azt mondja, hogy a dohányzás ártalmas, de csak akkor mondja, ha kérdezik tőle. Aki nem kérdezi, azt megkínálja egy szivarral.

- Mikor nem szabad dohányozni, semmi körülmények között sem?

Erre a doktor ur így felel:

- Nem szabad dohányozni, ha az embernek tüdőgyulladása van, torokbaja, erős láza, vagy nagy étvágytalansága. Közvetlenül az ebéd vagy vacsora előtt se kell füstölni. És egészségesen se tulságos sokat.

Ezeket a dolgokat te szépen megjegyzed magadnak, de lefordítva köznyelvre. Beírod a noteszedbe, ha van, vagy az emlékezetedbe, ha nincs noteszed:

- Dohányozni tilos, amikor a szivar nem izlik.

Ebben már benne van az egész orvosi tanács. Sőt több is. Még egy életigazság.

- Amikor a dohányos embernek nem izlik a szivar, akkor doktorért kell küldeni.

Mikor mindezeket a dolgokat elintézted édes Bözsikém, akkor rájössz, hogy voltaképpen a mamának van igaza. A mama azt mondta neked, hogy aki paprikával szereti az ugorkasalátát, annak paprikával kell fűszerezni, aki meg borssal szereti, annak borsot kell ráhinteni.

Szóval ezt tudomásul veszed és e szerint jársz el. Azért még nem adod oda a kezedet, mert valaki dohányos és azért még nem adsz kosarat, mert valaki nem füstöl.

Én úgy sejtem, ha majd eljön valaki és megkéri a kezedet, nem mondasz te első szóra se igent, se nemet. Gondolkozási időt kérsz. Még akkor is, ha már nagyon alaposan megrágtad és meggondoltad a dolgot. Hiszen ösmerlek benneteket kis lányok. A vőlegénynek még eszé-ágában sincs házasodni, s ti már tisztában vagytok azzal a kérdéssel hogy mi lenne, ha a fiatal ur egyszerre csak bekopogna kérőképpen. A kosár vagy a boldogító igen már régen kéznél van, mire az fiatal ur annyira megéri, hogy fölveszi a fekete kabátot és kitüzi a vörös szegfűt.

Te azért mégis meggondolási időt kérsz. És visszavonulsz a kis szobádba. Ráfordítod a kulcsot a zárba, lefekszel a dívánra, magadba szállsz és gondolkodol.

De azt hiszem, nem a magányosság kedvéért csuktad be az ajtót, hanem azért, hogy hamar még rágyujthass egy cigarettára, amit senki se lát.

Ha a kavargó füst meg nem mondja neked, hogy miképp határozzál, én bizony nem tudok tanácsot adni. A füst ezt jobban érti, mint én.

No, most az isten megáldjon édes Bözsikém.